

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кафедра міжнародного та європейського права

Юлія АКІМЕНКО, Роман ХАРИТОНОВ

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС

Навчально-методичний посібник

Одеса
Фенікс
2023

УДК 340.137(477):341.174(4)(073)
А391

Рекомендовано до друку
навчально-методичною радою НУ «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 25.06.2023 року).

Автори:

Акіменко Юлія – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» (теми 4, 5, 6, 7, 8);

Харитонов Роман – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» (теми 1, 2, 3).

Рецензенти:

Громовенко Костянтин – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету;

Вітман Костянтин – доктор політичних наук, професор, директор Центру підготовки магістрів публічної служби і професійних суддів Національного університету «Одеська юридична академія».

Акіменко Ю., Харитонов Р.

А391 Гармонізація правової системи України до права ЄС :
навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Ю. Акіменко,
Р. Харитонов ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс,
2023. – 84 с. – Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/27081>

ISBN 978–617–8395–21–6

УДК 340.137(477):341.174(4)(073)

ISBN 978–617–8395–21–6

© Ю. Акіменко, Р. Харитонов, 2023

© НУ «ОЮА», 2023

Зміст

ВСТУП	4
Тема 1. Формування та розвиток засад співробітництва між Україною та ЄС.....	6
Тема 2. Виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань у процесі євроінтеграції	14
Тема 3. Політико-Правові засади асоціації України з ЄС.....	26
Тема 4. Особливості адаптації законодавства України в ЄС: до acquis єс (економічна частина).....	34
Тема 5. Інституційно-правові відносини України та ЄС	42
Тема 6. Апроксимація законодавства України через участь України у регіональних політиках та агенціях ЄС.....	49
Тема 7. Вирішення спорів в рамках угоди про асоціацію та їхній вплив на судову систему України	55
Тема 8. Імплементация стандартів захисту прав людини ЄС у правову систему України	62
Питання для підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти (іспит/залік)	73
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ	77
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ.....	82

ВСТУП

Сьогодні право ЄС виступає основним регулятором суспільних відносин між суб'єктами міжнародного права, що існують у Європі, та є однією з найважливіших складових інтеграційних процесів на цьому континенті. Процес інтеграції неможливий без гармонізації права та координації в області правової політики. 28 лютого 2022 року Україна подала заявку на членство в ЄС і вже 17 червня 2022 року Європейська комісія опублікувала свій схвальний висновок щодо заявки на членство в ЄС. 23 червня 2022 року Європейська рада надала Україні статус кандидата на позачерговому засіданні та визнали значні зусилля, які Україна продемонструвала для досягнення цілей, що лежать в основі її статусу кандидата на членство в ЄС. Отже сьогодні, прагнення до ЄС та виконання взятих на себе зобов'язань є вітальним для України, а тому трансформації, що відбуваються у праві, є природним та безупинним процесом.

У цьому контексті дисципліна «Гармонізація правової системи України до права ЄС» набуває великої актуальності та важливості. Адже гармонізація (наближення, адаптація, апроксимація) правового простору України з правом ЄС є стратегічним завданням для нашої країни. Це не лише сприятиме налагодженню співробітництва з європейськими партнерами, але й забезпечує захист прав та інтересів українських громадян у відповідності до стандартів.

Метою дисципліни «Гармонізація правової системи України до права ЄС» полягає в ознайомленні студентів із процесами гармонізації, а саме прийняття національного законодавства у відповідності із правовими нормами ЄС. Дисципліна спрямована на формування теоретичних знань та практичних навичок у студентів здатних ефективно впроваджувати європейські стандарти права до правової системи України.

Завдання, яке стоїть перед студентами, включає в себе аналіз основних аспектів та принципів права ЄС, визначення головних

напрямків гармонізації законодавства України з правом ЄС відповідно до головних документів про співробітництво Україна-ЄС, дослідження механізмів впровадження європейських норм у національну практику, оцінка впливу гармонізації на розвиток та стабільність українського суспільства та економіки. Ця дисципліна надає студентам можливість розуміти складний і важливий процес гармонізації правової системи України з правом ЄС та активно брати участь у формуванні майбутнього європейського курсу країни. На основі результатів вивчення цієї дисципліни здобувачі вищої освіти зможуть критично осмислювати питання пов'язані з процесами інтеграції України у ЄС, аналізувати та застосовувати свої навички у сфері наближення національного законодавства до стандартів ЄС та при підготовці есе використовувати методологію та методи дослідження з міжнародного публічного права, права ЄС та інтеграційного права.

Посібник може бути використаний викладачами та здобувачами вищих навчальних закладів для практичних занять та самостійного вивчення. Основні лекційні теми подано у формі есе. Навчально-методичний посібник сприяє формуванню цілісної системи професійних знань, умінь, навичок та інших компетентностей здобувачів вищої освіти. Навчальний посібник «Гармонізація правової системи України до права ЄС» є корисним для здобувачів вищої освіти вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальностями 081 «Право» та 293 «Міжнародне право».

Колектив авторів

ТЕМА 1. Формування та розвиток засад співробітництва між Україною та ЄС

План лекції

1. Становлення відносин між Україною та ЄС: від моменту проголошення незалежності (1991–1994 рр.).
2. Розвиток співпраці України та ЄС за Угодою про партнерство і співробітництво 1994 р.: здобутки та прогалини (1994–2004 рр.).
3. Інтенсифікація співробітництва України та ЄС: нові сфери та завдання (2004–2013 рр.).
4. Україна – головний партнер для ЄС у східноєвропейському регіоні: політичний контекст.
5. Вступ України до СОТ – важливий етап на шляху європейської інтеграції.
6. Зміцнення процесу інтеграції між Україною та Європейським Союзом за Угодою про асоціацію 2014 року.

Європейські співтовариства були серед перших, хто встановив офіційні зв'язки з Україною, виявивши певну впевненість у демократичному характері проведення загальнодержавного референдуму щодо її незалежності. У Декларації Європейської Ради щодо України від 2 грудня 1991 р. містився заклик підтримувати конструктивний і відкритий діалог. Інтерес Європейських Співтовариств у вдосконаленні відносин з Україною обумовлений кількома факторами, включаючи її особливе геополітичне розташування та бажання створити навколо себе зону стабільності. Ця стабільність необхідна для забезпечення сталого розвитку, економічного зростання та безпечного співіснування народів.

Розглядаючи євроінтеграцію до європейських структур як важливий стратегічний напрямок міжнародно-правової діяльності України, що відповідає її національним інтересам, 2 липня 1993 року Верховна Рада прийняла Постанову про «Основні напрями зовнішньої політики України». Цей документ став першим законодавчим актом, в якому членство в Європейських Співтовариствах було визнано перспективною метою вітчизняної дипломатії. Вибір

України на користь Європи був обумовлений усвідомленням, що інтеграція до Європейського Союзу сприяє державній незалежності, забезпеченню безпеки, політичній стабільності та економічному розвитку країни.

У п. 2 Постанови було визначено, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації».

14 червня 1994 року Рада Міністрів ухвалила Угоду про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом та Україною. Він замінює Угоду про торгівлю та співробітництво 1989 року між Європейським Співтовариством і колишнім Радянським Союзом. Угода підкреслює важливість демократичних цінностей, поваги до прав людини та принципів ринкової економіки. Він визначає перспективу майбутньої зони вільної торгівлі.

Угода охоплює такі сфери:

- торгівля товарами;
- умови праці;
- створення та діяльність компаній;
- послуги;
- морський транспорт;
- платежі та капітал;
- змагання;
- інтелектуальна власність;
- економічне співробітництво.

Економічна співпраця може бути підтримана технічною допомогою ЄС через програму TACIS. Це включає співпрацю у промисловості, науці та технологіях, освіті та навчанні, сільському господарстві та агропромисловості, енергетиці, навколишньому середовищі, транспорті, космосі та ін.

Відповідно до статті 1 Угоди, цілями цього Партнерства є:

- Забезпечити належну основу для політичного діалогу між Сторонами, що дозволяє розвивати тісні політичні відносини;
- Сприяти розвитку торгівлі та інвестиціям, а також гармонійним економічним відносинам між Сторонами і таким чином сприяти їх сталому розвитку;
- Забезпечити основу для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного науково-технологічного та культурного співробітництва;
- Підтримати зусилля України щодо консолідації своєї демократії та розвитку її економіки та завершення переходу до ринкової економіки.

Новий етап у розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом розпочався після розширення ЄС у 2004 році. У той момент Європейський Союз і Україна стали безпосередніми сусідами, отримавши спільний кордон. Ця нова геополітична ситуація зобов'язала їх посилити свою політичну та економічну взаємодію. Це сприяло нарощуванню ближчих відносин, які, очікувалося, виходили за межі звичайного міждержавного співробітництва, спрямованого на поступову економічну інтеграцію і зміцнення політичного співробітництва.

У 2004 році, з метою створення зони стабільності миру та добробуту на Півдні та Сході від розширеного Європейського Союзу, а також для підтримки тісних та тривалих стосунків з 16 прилеглими країнами, була розпочата Європейська політика сусідства. Ця політика спрямована на запобігання створенню лінії розподілу між розширеним ЄС та його сусідами та включає можливість надавати сусіднім країнам можливість брати участь у різних ініціативах ЄС завдяки поглибленій політичній, економічній, культурній співпраці та співробітництву в галузі безпеки.

Основні принципи Східного партнерства були сформульовані в Спільній декларації, ухваленій під час Празького саміту 7 травня 2009 року. Згідно з цією декларацією, створюється багатосторонній механізм взаємодії між учасниками Східного партнерства, що доповнює двосторонні угоди між країнами. Основним призначенням Східного партнерства є створення умов, які сприяють швидкому переходу до відносин, що базуються на асоціа-

ції з Європейським Союзом. Це встановлення глибокої та широкомасштабної зони вільної торгівлі, спрощення візового режиму для громадян, підтримку регіонального розвитку на основі європейських стандартів, створення інтегрованої системи управління кордонами, співпрацю у сфері енергетичної безпеки, гармонізацію законодавства та приведення його у відповідність до норм ЄС.

Ініціатива Східного партнерства була започаткована у 2009 р. та спрямована на шість пострадянських країн Східної Європи та Кавказу – Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Грузію, Молдову та Україну. Однак, зовнішня політика ЄС саме у Європейській політиці сусідства та ініціативі Східного партнерства не досягла заявлених результатів через низку факторів: конституційна криза, фінансова криза та політична розрізненість країн-членів ЄС.

Спільне усвідомлення необхідності поглиблення співпраці між Україною і ЄС і розширення її обсягу призвело до підписання Плану дій Україна – ЄС (відомого також як «Європейська політика сусідства») на період з 2005 по 2009 роки.

На фоні посилення інтеграційних процесів у першій декаді ХХ ст. спостерігалася інтенсифікація секторального співробітництва між Україною та ЄС у конкретних сферах, які відповідали спільним інтересам. Крім того, механізм співпраці України з Європейським Союзом також охопив угоди про співпрацю та участь України в агенціях і програмах ЄС. 22 листопада 2010 року було підписано Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво, який стосувався Рамкової угоди між Україною та ЄС та встановлював загальні принципи участі України в програмах ЄС. Згідно з цим протоколом, Україна отримала можливість брати участь у понад 20 галузевих програмах, що охоплюють сфери енергетики, конкурентоспроможності, інновацій, комунікацій, споживчої політики, охорони здоров'я, культури, освіти, науки, молодіжної політики і багато інших. До цих програм входять такі агенції, як Європейська оборонна агенція, Супутниковий центр ЄС, Європейська агенція з безпеки на морі, Європейська агенція з безпеки в повітрі, Європейська агенція з мережевої та інформаційної безпеки, Інститут дослідження безпеки ЄС, Європейська Агенція з управління оперативною співпрацею на зовнішніх кордонах

держав-членів ЄС. Участь України в цих програмах передбачає її активне взаємодію з агентствами ЄС, але без можливості приймати остаточні рішення. Україна також має право назначати свого представника до Правління та консультативних органів агентства як спостерігача.

ЄС зацікавлений та мотивований встановити тісні економічні, політичні, правові, соціальні та культурні відносини із своїми сусідами. Такий тісний зв'язок у багатьох сферах життєдіяльності держави вимагає від держав-нечленів провести багато реформ, а від ЄС вимагає чіткої визначеності у пріоритетах зовнішньої політики з перспективними планами та необхідним фінансуванням. У ЄС склалась практика укладати міжнародні угоди так звані стабілізаційні міжнародні угоди, які включають в себе окрім переліку галузей економіки та права, також спеціальні процедури підтримки для третьої держави, яка запроваджує необхідні реформи. Подібні угоди укладені з країнами Західно-Балканського регіону Європи та передбачають три основні цілі: політична стабілізація країн та заохочення їх швидкого переходу до ринкової економіки; просування регіонального співробітництва; потенційне членство у ЄС. За умови реформування національного законодавства та належної підтримки ЄС після виконання певних умов держава може претендувати на членство в ЄС, однак це може бути не головною метою цієї країни. Привабливим є також вступ у Внутрішній ринок ЄС. Існують країни, які успішно сусідствують з ЄС, мають доступ у Внутрішній ринок ЄС, та не мають наміру вступу у ЄС.

Членство в ЄС залишається найважливішим зовнішньополітичним пріоритетом України. Для його практичної реалізації та досягнення цілей, визначених Угодою про асоціацію, було прийнято ряд нормативно-правових актів на національному рівні. Серед цих актів основне значення має Конституція України 1996 року, яка включає ряд положень, пов'язаних із процесом євроінтеграції. Наприклад, у преамбулі Конституції зазначається про «європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського курсу України». Також в Конституції передбачено повноваження Верховної Ради України щодо визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики та реалізації стратегічного

курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (пункт 5 статті 85). Президент України виступає гарантом реалізації цього стратегічного курсу (частина 3 статті 102). Кабінет Міністрів України відповідає за забезпечення реалізації цього стратегічного курсу (пункт 1–1 статті 116).

Питання до практичного заняття

1. Становлення відносин між Україною та ЄС: від моменту проголошення незалежності (1991–1994 рр.).
2. Розвиток співпраці України та ЄС за Угодою про партнерство і співробітництво 1994 р.: здобутки та прогалини (1994–2004 рр.).
3. Інтенсифікація співробітництва України та ЄС: нові сфери та завдання (2004–2013 рр.).
4. Україна – головний партнер для ЄС у східноєвропейському регіоні: політичний контекст.
5. Вступ України до СОТ – важливий етап на шляху європейської інтеграції.
6. Зміцнення процесу інтеграції між Україною та Європейським Союзом за Угодою про асоціацію 2014 року.

Питання для самостійної роботи

1. Євроінтеграція як пріоритет зовнішньополітичного курсу України.
2. Партнерський діалог Україна–ЄС під час підписання та ратифікації Угоди про партнерство та співробітництво.
3. Критерії вступу до ЄС: відповідність України, Молдови та Грузії.
4. Етапи руху України до Європейської спільноти.

Індивідуальне завдання

Використовуючи наукові методи дослідження написати реферат (есе, доповідь) на тему:

1. Євроінтеграційні та євроатлантичні прагнення України з моменту проголошення незалежності України.
2. Особливості відносин України з ЄС.
3. Місце України в геополітичному просторі сучасності.

4. Інституційне забезпечення європейського вибору України.
5. Концепція відносин з новими сусідами «Ширша Європа – Сусідство: новий вимір відносин з нашими східними та південними сусідами».

Нормативно-правові акти

1. Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N37, ст. 379.
2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N46, ст. 415.
3. Указ Президента України від 24 лютого 1998 року «Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом)».
4. Указ Президента України 7 лютого 1995 року «Про заходи щодо вдосконалення співробітництва України з Європейським Союзом».
5. Указ Президента України від 11 червня 1998 року «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу».
6. Указ Президента України від 14 вересня 2000 року «Про затвердження Програми інтеграції України до Європейського Союзу».
7. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 29, ст. 367.
8. План дій «Україна – Європейський Союз. Європейська політика сусідства»: Рішення Кабінету міністрів України від 12 лютого 2005 року та Ради з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом: 21.02.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693

9. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 23 листопада 2009 року: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990
10. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 527.

Рекомендована література до теми

1. Європейське право: право Європейського Союзу: підручник: у трьох кн. Кн. 3: Право зовнішніх зносин Європейського Союзу / за заг. ред. В. І. Муравйова. – К.: Ін Юре, 2015. – С. 253.
2. Задорожній О. В. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права: монографія. Укр. асоц. міжнар. права, Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка, Каф. міжнар. права. Київ: К. І. С., 2015. 712 с.
3. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу: Загальна частина: Підручник для вищих навчальних закладів. К.: Вид. КНЕУ., 2002.– 460 с.
4. Право Європейського Союзу: навч. посіб. В. М. Бесчасний, В. П. Філонов, О. В. Філонов, В. М. Субботін та ін.; за ред. В. М. Бесчасного.– 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2011.– 366 с.
5. Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Суми, 29–30 травня 2020 р.) / ред. колегія: В. М. Завгородня, А. М. Куліш, та ін. – Суми: Сумський державний університет, 2020.– 266 с.
6. Мак А. О. Розвиток євроінтеграційних процесів в Україні: від початку незалежності до сучасності. Правова держава. 2018. № 30. С. 200–203.
7. Чабах О. Правова гармонізація як необхідна складова євроінтеграційних процесів України. Юридичний вісник. 2014. № 3. С. 46–50.
8. Право Європейського Союзу. Навчально-методичний посібник з тестовими завданнями для підготовки ЗНО / за ред. М. Р. Аракеяна. Фенікс, 2019. 144 с.

9. Манжола В.А., Муравйова В.І., Філіпенко А.С.. Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи. Київ: Професіонал, 2012. 512 С. 10.
10. Регіональна політика Європейського Союзу / за ред. В. Чужикова. К.: КНЕУ, 2016, 495 с.
11. Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що, чому і як? Під редакцією Майкла Емерсона і Вероніки Мовчан. Київ, Брюссель: Центр європейських політичних досліджень (СЕПС), Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД). 2016.– 267 с.
12. Харитонов Р.Ф., Масловська Т.П. Проблемні аспекти правосуб'єктності міжнародних організацій: Європейський союз та Рада Європи. Юридичний науковий електронний журнал, 2022 № 11, С. 816–818.

ТЕМА 2.

Виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань у процесі євроінтеграції

План лекції

1. Правова система України: аналіз головних засад на відповідність стандартам ЄС.
2. Європейський інтеграційний процес в сучасній Україні.
3. Паризький саміт та умови Плану дій Україна-ЄС 2009 р.: здобутки та прорахування (підготовка до Асоціації).
4. Розвиток механізмів реалізації євроінтеграційної політики України.
5. Україна як учасник ініціативи Східного партнерства та проектів СППБ ЄС.
6. Безвізовий режим між Україною та Європейським Союзом – знаковий крок у євроінтеграційних прагненнях України.

Процеси розширення Європейського Союзу призводять до того, що його право поступово, природно і об'єктивно впливають на правові системи сусідніх держав, включаючи Україну, яка вступила в тісне і перспективне співробітництво з Європейським Союзом.

Для вступу до Європейського Союзу необхідно створити демократичні основи для функціонування та подальшого розвитку громадянського суспільства в державі-кандидаті. Також важливими є формування та впровадження принципів правової держави та реформування нормативно-правових та інституційних компонентів національної правової системи.

Початок процесу інтеграції України до Європейського Союзу відзначається з моменту встановлення незалежності країни. Це вимагало внесення внутрішніх правових норм, деяких для реалізації цього процесу.

Україна вже створила необхідний законодавчий фундамент і систему установ, які включають як центральний орган виконавчої влади (Міністерство юстиції), так і посадових осіб, які відіграють ключову роль у визначенні процесів правової інтеграції України до Європейського Союзу.

Європейський вибір України означає, що наша країна прагне інтегрувати свою правову систему в європейський правовий контекст, адаптувати її до стандартів європейського права. Саме ці напрямки повинні бути основою для проведення правової реформи в Україні.

Євроінтеграція включає в себе виконання наступних завдань нашою країною:

- впровадження гармонізації національного законодавства з правовими актами Європейського Союзу;
- формування поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом;
- запровадження режиму безвізового переміщення для громадян між Україною та країнами Європейського Союзу.

Інтеграція – це об'єктивний розвиток стійких довгострокових комерційних зв'язків і міжнародної спеціалізації праці близьких за соціально-економічним рівнем національних господарств.

До передумов створення інтеграційних груп слід віднести:

1. близькість рівнів економічного розвитку та ступеня зрілості ринку;
2. географічна близькість країн, наявність загального кордону, історично сформовані комерційні зв'язки. Переважна біль-

ність інтеграційних об'єднань виникла згідно з укладенням угод між кількома сусідніми країнами, розташованими на одному континенті, мають загальні або сусідні транспортні комунікації, історичні, культурні, релігійні традиції;

3. спільність економічних, соціальних, політичних та інших проблем.

Своєрідним прикладом переваги інтеграції для інших країн є демонстраційний ефект – позитивні наслідки входження країн до інтеграційних об'єднань.

Ефект «доміно» – це негативні наслідки для країн, які не вступають в інтеграційну консолідацію, спричинені переорієнтацією комерційних зв'язків країн-членів та відсутністю лібералізаційних умов співпраці.

Характерними ознаками економічної інтеграції є:

1. взаємозв'язок і взаємопроникнення процесів національного виробництва;
2. розвиток міжнародної спеціалізації та кооперації у виробничій, інвестиційній, інноваційній сферах;
3. відповідність структурних змін в економіці країн-учасниць стратегічним цілям інтеграції;
4. цілеспрямоване регулювання інтеграційного процесу, узгодження економічної стратегії країн-учасниць.

Одним із пріоритетних напрямів інтеграції України є членство в Європейському Союзі (ЄС) – одному з найбільш інтеграційних угруповань світу.

Основними напрямками інтеграційного процесу є:

1. адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини;
2. поглиблення торгових відносин між Україною та ЄС;
3. поглиблення співробітництва України та ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки;
4. адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС;
5. освітня та науково-технічна інтеграція;
6. галузева кооперація;
7. співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища.

Перспектива розвитку України:

1. ЄС – це розвиток економіки. Вступ України до Європейського Союзу дозволить нам вийти на один із публічних світових ринків, більших за ринки США та Японії. ЄС – унікальний гармонізований ринок із майже 500 мільйонами користувачів, 30 мільйонами фірм і компаній, які виробляють товари за єдиними правилами та стандартами. Рівноправне членство в ЄС – дозволить українським виробникам вільно вести торгівельну діяльність на європейському ринку та змусить їх покращувати якість товарів і забезпечувати їх конкурентоспроможність;

2. ЄС – це висока якість життя. Середній рівень і якість життя в країнах ЄС у разі перевищує показники України. Вступ України до Європейського Союзу дозволить приєднатися до його неба та соціальних програм, отримати доступ до європейської системи освіти та охорони здоров'я;

3. ЄС – це права людини, ефективний і доступний судовий захист, високі та надійні конституційні гарантії прав і свобод людини і громадянина;

4. ЄС – це демократія. Високий рівень розвитку демократичних інститутів в країні є одним із основоположних критеріїв вступу нових членів до ЄС. Обравши курс на євроінтеграцію, наша держава докладе значних зусиль, щоб громадяни України відчували переваги демократії за європейським зразком;

5. ЄС – це енергетична безпека. У сучасних умовах жодна європейська країна не в змозі забезпечити виключно енергетичну безпеку. Рухаючись на шляху вступу до ЄС, наша країна намагається отримати підтримку та відстоювання енергетичних інтересів з боку лідерів європейських країн.

Підтверджуючи незмінність шляху України до європейської інтеграції та намір стати членом Європейського Союзу, відповідно до євроінтеграційних амбіцій українського народу, наша країна визнає необхідність прийняти заходи, які необхідні для укладення та виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і його державами-членами. Це включає активізацію підготовки Програ-

ми для її імплементації і створення національної системи координації цього процесу.

Вжити заходів щодо завершення виконання I (законодавчого) етапу Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, зокрема:

1. Завершити виконання завдань, пов'язаних із впровадженням біометричних проїзних документів, вирішенням питань про надання безоплатної медичної допомоги особам, які звернулися за міжнародним захистом в Україні, і також у справі визначення додаткового і тимчасового захисту, а також приведення інституційної складової захисту персональних даних у відповідність до законодавства України.

2. Подати на розгляд Верховної Ради України проекти законів України, які передбачають внесення змін до законодавчих актів України з питань запобігання та протидії дискримінації в Україні, а також щодо реалізації державної антикорупційної політики. Ці закони повинні враховувати відповідні рекомендації, які викладені у Третньому звіті Європейської Комісії щодо виконання Україною Плану дій з лібералізації візового режиму для України від 15 листопада 2013 року.

3. Протягом одного місяця після прийняття Європейським Союзом рішення про перехід України до II етапу виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України передати в установленому порядку на розгляд Президента України деталізований план дій щодо завершення виконання цього Плану, узгоджений із Стороною Європейського Союзу.

Тривала еволюція Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППЗ) почалася в 1950-х роках з багатьох невдалих та незначних подій, коли під час холодної війни роль європейської спільноти як зовнішньополітичного актора значною мірою була продиктована відсутністю повноважень та навіть відсутністю уявлення про форми та засоби такої діяльності Європейської спільноти у зовнішньополітичній сфері.

Першою конкретною спробою Спільної зовнішньої політики та політики безпеки було утворення Європейського оборонного співтовариства, запропонованого Францією в 1952 році. Ідея Єв-

ропейського оборонного співтовариства полягала в інтеграції національних військових сил в інституцію, підпорядковану НАТО. У той час як президент Франції виступав за Європейське оборонне співтовариство та підписав відповідний договір про створення Європейського оборонного співтовариства, парламент Франції в свою чергу відмовився ратифікувати цей Договір у 1954 році. Після цієї невдалої спроби президент Франції Шарль де Голль продовжив свою роботу щодо об'єднання зусиль держав-членів Європейського співтовариства щодо провадження спільної зовнішньої та оборонної політики між шістьма незалежними членами – Франція, Бельгія, Німеччина, Люксембург, Нідерланди та Італія. Однак побоювання та тривоги часів холодної війни змусили лідерів держав-членів Європейського співтовариства віддати перевагу НАТО ніж будь-якій іншій альтернативі.

Наступні кілька десятиліть стали часом великої політичної співпраці, але незначних досягнень у політиці безпеки. На Гаазькому саміті в 1969 році було започатковано програму Європейської політичної співпраці, яка передбачала серію зустрічей між міністрами закордонних справ і старшими військовими офіцерами Міністерства закордонних справ кожні два роки, що зрештою продемонструвало світові, що Європейське співтовариство налаштовано рішуче на політичну співпрацю та координацію дій. Лише через рік у звіті Давіньона говорилося про майбутню зовнішню політику Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС), включаючи будь-які розмови про оборонну безпеку.

Раніше неофіційні міжурядові саміти нарешті стали інституційними та формалізованими зі створенням Європейської Ради в 1974 році. Згодом, у 1987 році, Єдиний європейський акт інституціоналізував Європейську політичну співпрацю. Єдиний європейський акт включав питання оборони та безпеки, в яких держави-члени погодилися «інформувати та консультуватися одна з одною з будь-яких питань зовнішньої політики, що становлять загальний інтерес».

Головною метою було просування до послідовності, солідарності та єдиного голосу європейської спільноти. Після закінчення холодної війни Європейське співтовариство зробило найбільш

суттєві кроки до Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППЗ).

Маастрихтський договір, який набув чинності в 1993 році, офіційно інтегрував СЗППБ (і замінив Європейську політичну співпрацю) як один із стовпів у системі з трьома опорами. На відміну від двох інших стовпів Європейські співтовариства та Поліцейська та судова співпраця у кримінальних справах, Спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗППЗ) виступала як міждержавна структура, і тому вимагала консенсусу всіх держав-членів у процесі прийняття рішень. Всі держави-члени погодилися, що декларації СЗППЗ будуть зроблені не від імені ЄС та його держав-членів, а від імені лише ЄС. Загальним наміром було створити на міжнародній арені нового важливого учасника, рішення та дії якого, хоч і ухвалюються державами-членами, проте є рішеннями окремого суб'єкту. Стаття 11 Маастрихтського договору закликає захищати спільні інтереси; посилити безпеку союзу; підтримувати міжнародний мир і безпеку; сприяти міжнародній співпраці та посиленню важливості демократії.

У 1997 році Амстердамський договір продовжив інституціоналізацію СЗППЗ: перейменував на Спільну політику безпеки та оборони, СПБО, відтепер рішення ухвалювалися кваліфікованою більшістю (на відміну від одноголосного) голосування, а СЗППЗ тепер включала всі питання, що стосуються безпеки Союзу. Для подальшого вдосконалення процесу прийняття рішень було додано конструктивне утримання (це означає, що утримання від голосування не дорівнює вето). Амстердамський договір зміцнив СПБО, але не усунув багато зовнішніх і безпекових обмежень ЄС, які залишилися. Вперше бойові сили згадуються в Петербургській декларації (завданнях), яка є додатком до Амстердамського договору. Відповідальність, покладена на ЄС, включала «гуманітарні та рятувальні завдання, миротворчі завдання та завдання бойових сил у врегулюванні криз, включаючи встановлення миру».

Це перший раз, коли бойові сили згадуються як засіб військових дій. Проте відповідальність за безпеку та оборону ЄС все ще бере на себе НАТО. Оскільки Петербургська декларація була скоріше політичним документом, закликом до дій без імперативних або

інших конкретних дій та повноважень, то становлення ефективної СПБО все ще не перейшло до етапу конкретних форм та дій. Таким чином, коли криза в Косово почала загострюватися в середині 1990-х років, Спільна зовнішня політика та політика безпеки все ще стикалася з багатьма обмеженнями щодо її військового потенціалу та конкретних форм та дій. Міжурядова структура перешкождала здатності ЄС приймати швидкі рішення та виробляти єдину відповідь на виклики часів. Амстердамський договір дійсно передбачав конструктивне утримання та голосування кваліфікованою більшістю, але ці зміни не компенсували того факту, що були відсутні конкретні повноваження ЄС, які б доводили, що ЄС має право приймати рішення від імені держав-членів ЄС, або незалежно від НАТО.

У результаті держави-члени намагалися діяти незалежно від ЄС, навіть якщо це шкодило міжнародному іміджу та легітимності ЄС. Без постійної військової структури ЄС не міг діяти як військова сила, тому його єдині інструменти врегулювання криз були дипломатичними або гуманітарними за своєю природою. Коли ЄС зіткнувся з конфліктом у Косово, йому довелося звернутися до інструментів гуманітарної дипломатії, щоб запобігти ескалації кризи. Однак вищезазначені обмеження значною мірою завадили здатності ЄС дати єдину та ефективну відповідь на події у Косово, грузинсько-російську війну 2008 р. та агресії Росії проти України, розпочатої 2014 р.

Процес переосмислення СПБО з метою її інституалізації було закладено у Ніццькому договорі 2001 року, де вказувалось, що «спільна зовнішня політика та політика безпеки включає всі питання, що стосуються безпеки Союзу, в тому числі прогресивне утворення спільної оборонної політики, яка може перетворитися на спільну оборону в разі прийняття такого рішення Європейською Радою. У такому разі Рада рекомендує Державам-членам прийняти таке рішення відповідно до їх конституційних процедур. Політика Союзу відповідно до цієї статті не повинна завдавати шкоди особливому характеру політики безпеки та оборони певних Держав-членів і має поважати зобов'язання певних Держав-членів, які вбачають втілення їх спільної оборонної по-

літики в Організації Північно-Атлантичного Договору (НАТО) відповідно до Північно-Атлантичного Договору, та повинна бути сумісною з політикою спільної безпеки та оборони, встановленої в рамках такого Договору».

Події Революції Гідності 2014 р. продемонстрували нагальну потребу у реформуванні правоохоронних органів із залученням експертів міжнародної спільноти. У 2014 року було створено Консультативну місію Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (КМЄС в Україні).

Консультативна місія ЄС з реформування сектору цивільної безпеки в Україні має на меті надання стратегічних порад щодо розвитку стійких та ефективних зв'язків між державними та правоохоронними органами, які сприяють зміцненню верховенства права в Україні. Представники ЄС були спрямовані на підтримку розробки переглянутих стратегій безпеки та швидкого впровадження реформ у координації дій з міжнародними партнерами (ЄС, ОБСЄ, тощо). Був започаткований форум – Групи сприяння управлінню кордоном (ВМАГ) – для виявлення, аналізу та вирішення проблем управління кордоном в Україні з органами влади та міжнародними організаціями, зацікавленими у співпраці у цій сфері. Підтримка місії ОБСЄ в Україні з боку ЄС є частиною продовження дій ЄС на підтримку України.

Окрім безпеки та оборони, ЄС і Україна також співпрацюють у низці інших питань зовнішньої політики. До них належать просування демократії, прав людини та верховенства права, підтримка економічних реформ і розвитку, а також вирішення глобальних викликів, таких як зміна клімату, тероризм і міграція. В рамках СПБО ЄС проводить консультації з Україною щодо ключових питань зовнішньої політики, які стосуються країни, включно з поточним конфліктом в Україні. У миротворчому плані Україна брала активну участь у низці міжнародних місіях, зокрема в миротворчих операціях ООН у Косово, Ліберії та Судані. Україна також надавала війська до місій в Африці, включно з Тренувальною місією ЄС у Малі та Військово-тренувальною місією ЄС у Центральноафриканській Республіці.

Питання до практичного заняття

1. Правова система України: аналіз головних засад на відповідність стандартам ЄС.
2. Європейський інтеграційний процес в сучасній Україні.
3. Паризький саміт та умови Плану дій Україна-ЄС 2009 р.: здобутки та прорахування. (підготовка до Асоціації).
4. Розвиток механізмів реалізації євроінтеграційної політики України.
5. Україна як учасник ініціативи Східного партнерства та проектів СППБ ЄС.
6. Безвізовий режим між Україною та Європейським Союзом – знаковий крок у євроінтеграційних прагненнях України.

Питання для самостійної роботи

1. Східне партнерство: позитивні та негативні аспекти.
2. Конституційно-правове забезпечення євроінтеграції в Україні: динаміка процесу.

Індивідуальне завдання

Використовуючи наукові методи дослідження написати реферат (есе, доповідь) на тему:

1. Виклики сучасного стану інтеграційних процесів України.
2. Взаємодія права Європейського Союзу з внутрішнім правом держав-членів.
3. Центральні органи виконавчої влади у системі суб'єктів забезпечення євроінтеграційних процесів в Україні.

Нормативно-правові акти

1. Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N37, ст. 379.
2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N46, ст. 415.
3. Указ Президента України від 24 лютого 1998 року «Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво

- між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом)».
4. Указ Президента України 7 лютого 1995 року «Про заходи щодо вдосконалення співробітництва України з Європейським Союзом».
 5. Указ Президента України від 11 червня 1998 року «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу».
 6. Указ Президента України від 14 вересня 2000 року «Про затвердження Програми інтеграції України до Європейського Союзу».
 7. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 29, ст. 367.
 8. План дій «Україна – Європейський Союз. Європейська політика сусідства»: Рішення Кабінету міністрів України від 12 лютого 2005 року та Ради з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом: 21.02.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693
 9. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 23 листопада 2009 року: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990
 10. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 527.
 11. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021.
 12. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 10, ст. 107.
 13. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного

членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 9, ст. 50.

14. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 447 Питання проведення планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони».
15. Council Decision 2014/145/CFSP of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, Official Journal, L 78, 17.3.2014, p. 16–21.

Рекомендована література до теми

1. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія. О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. Київ: КНЕУ, 2005. 733 с.
2. Матроні Л., Гащицький О. Стан зовнішньоекономічних відносин з країнами Європейського Союзу. Україна на шляху європейської інтеграції. Науково-практичний збірник матеріалів. Київ: Мінекономіки України, CDG, 2007. С. 81–87.
3. Еллан М., Іванов І. Розширення Євросоюзу: сценарій, проблеми, наслідки. Україна на шляху європейської інтеграції. Науково-практичний збірник матеріалів. Київ: Мінекономіки України, CDG, 2009. С. 39.
4. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення. Вісник академії правових наук України. 2012. № 4. С. 29–42.
5. Грицаєнко Л. Зближення законодавства України з правовою системою Європейського Союзу: питання термінології. Вісник Національної академії прокуратури України. 2013. № 4. С. 26–29.
6. Дудар С.К. Гармонізація законодавства: проблеми визначення поняття. Держава і право. 2002. Вип. 17. С. 11–17.
7. Петров Р.А. Поняття «*acquis communautaire*» у праві Європейського Союзу. Право України. 2003. № 9. С. 140–146.

8. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС / В. Сіденко (керівник проекту) та ін. – Київ: Заповіт, 2018.– 214 с.
9. Волошенюк О.В. Гармонізація та уніфікація законодавства як форми зближення правових систем. Право і суспільство. 2015. № 4 (4). С. 3–7.
10. Луць Л. Основні заходи та способи європейської правової інтеграції. Право України. 2002. № 5. С. 146.
11. Кравчук І.В., Парапан М.В. Гармонізація національних правових систем з правом Європейського Союзу. Київ: Слово, 2005. 320 с.
12. Право Європейського Союзу: підручн. за ред. О.К. Вишнякова. – Одеса: Фенікс, 2013. 883 с.
13. Акіменко Ю.Ю., Белогубова О.О., Правовий статус України як країни кандидат на вступ у ЄС: порівняльно-правовий аналіз. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2022. № 59. С. 82–85.
14. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко; за заг. ред. Г. Друзенка. К.: К.I.C., 2010. 536 с.

ТЕМА 3. **Політико-Правові засади асоціації України з ЄС**

План лекції

1. Проблеми і передумови політичної асоціації Україна-ЄС.
2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та загальна характеристика.
3. Укладення та набрання чинності, тимчасове застосування Угоди про асоціацію.
4. Політичний діалог та політична асоціація відповідно до Угоди про асоціацію.
5. Розвиток співпраці з питань зовнішньої політики та політики безпеки.
6. Саміти Україна-ЄС: політичний імпульс гармонізації правової системи України.
7. Набуття статусу кандидата на вступ у ЄС: умови та перспективи для України.

Угоду про асоціацію між Україною та ЄС часто називають «порадником внутрішніх реформ в Україні». Історія підписання Угоди починається з березня 2007 року, коли розпочалися переговори між Україною та Європейським Союзом щодо укладення нової посиленої угоди. Ця нова угода мала насамперед замінити Угоду про партнерство та співробітництво.

З початку переговорів, тобто протягом 2007–2012 років, було проведено 21 раунд переговорів щодо Угоди про асоціацію та 18 раундів переговорів щодо розділу Угоди про всеосяжну зону вільної торгівлі.

Про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС було оголошено на саміті Україна-ЄС 19 грудня 2011 року.

Ця Угода має більший обсяг порівняно з аналогічними угодами, укладеними між ЄС та іншими країнами Центральної та Східної Європи.

Парафування Угоди про асоціацію на рівні голів переговорних делегацій відбулося 30 березня 2012 року, а розділ про Угоду про всеосяжну зону вільної торгівлі було парафовано 19 липня 2012 року.

15 травня 2022 року Єврокомісія рекомендувала Раді ЄС підписати Угоду про асоціацію та дозволити їй тимчасове застосування до завершення процедур ратифікації всіма державами-членами ЄС.

Політична частина Угоди була підписана 21 березня 2014 року Прем'єр-міністром України Арсенієм Яценюком під час позачергового Саміту ЄС – Україна. У той день, серед іншого, преамбула, стаття 1, розділ I «Загальні принципи», розділ II «Політичний діалог і реформа, політична асоціація, співпраця та конвергенція у зовнішній політиці та політиці безпеки» та розділ VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» Угоди було підписано.

На Саміті Україна висловила зобов'язання виконувати зобов'язання України за статтею 8 Угоди про асоціацію щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року після внесення змін до Конституції України.

Економічну частину Угоди про асоціацію було підписано під час зустрічі Президента України Петра Порошенка з Європейською Радою, лідерами Європейського Союзу, главами держав та урядів 28 країн-членів ЄС 27 червня 2014 року. зокрема Розділ III «Правосуддя, свобода та безпека», Розділ IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею», Розділ V «Економічне та секторальне співробітництво» та Розділ VI «Фінансове співробітництво та положення про боротьбу з шахрайством» разом з рештою Угоди складають один документ.

16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський парламент ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС одночасно.

Українська сторона передала ратифікаційні грамоти депозитарію, завершивши таким чином усі внутрішньодержавні процедури.

Відповідно до статті 486 Угоди з 1 листопада 2014 року здійснено її тимчасове застосування до набрання чинності.

1 вересня 2017 року Угода про асоціацію між Україною та ЄС після тривалого періоду ратифікації повністю набула чинності.

Угода про асоціацію за обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом в історії України та найбільшою міжнародною угодою з третьою країною, яку коли-небудь укладав Європейський Союз.

Це була яскрава демонстрація нового формату відносин між Україною та ЄС на засадах «політичної асоціації та економічної інтеграції».

Мета політичного діалогу щодо реформ полягає у підсиленні віри в демократичні принципи, примат права і належного управління, прав людини та основних свобод, включаючи права осіб, які належать до національних меншин, запобіганні дискримінації осіб, що належать до меншин, сприянні різноманітності та сприянні укріпленню внутрішніх політичних реформ.

Враховуючи поточний стан взаємовідносин, політичний діалог між Україною та ЄС буде концентруватися на ключових сферах, які пов'язані з побудовою демократичної правової держави, включаючи:

1. Зміцнення стабільності, незалежності та ефективності функціонування установ, що забезпечують реалізацію демократії та верховенства права.

2. Забезпечення поваги до прав людини та основних свобод, включаючи як індивідуальні випадки, так і питання, пов'язані з міжнародними договорами у сфері прав людини.

Крім того, важливою складовою співпраці у форматі політичного діалогу буде боротьба з корупцією та налагодження ефективного державного управління відповідно до принципів належного врядування, що застосовуються в ЄС.

Передбачено ратифікацію та впровадження Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року та його відповідних інструментів. Проте, під час підписання Угоди, Україна заявила, що зобов'язання, що впливають зі статті 8 Угоди щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, будуть виконані лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Проте, варто відзначити, що ці зобов'язання є досить загальними.

Розділ VII, включаючи традиційні саміти Україна – ЄС, також передбачає створення нових двосторонніх органів. На найвищому рівні політичного діалогу та обговорення інших питань між Сторонами будуть відбуватися під час Самітів. У цих заходах Україну представлятиме Президент, а Європейський Союз – Президент Європейської Ради та Президент Європейської Комісії.

Для забезпечення контролю, моніторингу та оцінки застосування та виконання Угоди, а також можливого її перегляду, утворено Раду асоціації. Ця Рада буде збиратися періодично на рівні відповідних міністрів, залежно від конкретних питань, що розглядаються. У складі Ради асоціації члени Української Сторони будуть представлені членами Уряду, а представників ЄС будуть членами Ради Європейського Союзу. Засідання Ради асоціації будуть проводитися регулярно, як мінімум один раз на рік.

Також для підтримки роботи Ради асоціації буде створено Комітет асоціації, який скрадатиметься з представників Уряду України з однієї сторони та представників Ради ЄС і Європейської Комісії з іншої.

Комітет асоціації також буде проводити засідання у спеціальній торгівельній конфігурації для вирішення всіх питань, пов'язаних з Розділом IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди. Він почне працювати з початком тимчасового застосування положень цього розділу, тобто після 1 січня 2016 року.

Рада асоціації та Комітет асоціації матимуть повноваження приймати обов'язкові рішення, а також рекомендації. Так, зокрема, Рада асоціації зможе переглядати та оновлювати Угоду, у тому числі додатки до неї, в яких містяться переліки актів законодавства ЄС, які Україна зобов'язалась імплементувати.

Рада асоціації також буде оцінювати прогрес України у наближенні свого законодавства до норм права ЄС і матиме можливість створювати інші комітети або органи, спрямовані на забезпечення виконання Угоди. Для більш докладного розгляду імплементатії Угоди у сферах економічної та секторальної співпраці, Рада асоціації зможе створювати підкомітети, які, як правило, складаються з експертів.

Водночас слід зазначити, що до набрання чинності Угодою в частині створення зони вільної торгівлі, в торговельній частині продовжуватимуть свою роботу відповідні підкомітети, створені в рамках Угоди про партнерство та співробітництво, зокрема Підкомітет № 1 «Торгівля та інвестиції» та Підкомітет № 3 «Політика в сфері підприємств, конкуренція, співробітництво в регуляторній сфері».

Угода також передбачає створення Парламентського комітету асоціації, який скрадатиметься з членів Європейського Парламенту та депутатів Верховної Ради України. Цей комітет, відомий як ПКА, є площиною для обговорення та обміну ідеями між представниками Верховної Ради України і Європейського Парламенту. ПКА встановлює свій внутрішній регламент і проводить свої засідання за власним графіком, який визначає сам комітет. Персона, яка очолює Парламентський комітет асоціації, чергується між представниками Верховної Ради України і представниками Європейського Парламенту. ПКА може також створювати відповідні підкомітети. Комітет може висилати запити до Ради асоціації

щодо відповідної інформації щодо виконання Угоди про асоціацію, і Рада асоціації зобов'язана надати комітету таку інформацію.

З метою залучення громадянського суспільства до впровадження Угоди передбачається створення Платформи громадянського суспільства. Це нововведення у контексті угод про асоціацію між європейськими країнами і створює можливість глибокого та системного включення громадянського суспільства у всі аспекти відносин між Україною та ЄС.

Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства відповідно до Угоди мають право на інформування щодо рішень та рекомендацій Ради асоціації і можуть надавати свої рекомендації Раді асоціації. Крім того, відповідно до Угоди, Комітет асоціації та Парламентський комітет асоціації здійснюватимуть регулярний зв'язок з представниками Платформи громадянського суспільства з метою врахування їхньої думки щодо досягнення цілей цієї Угоди.

Питання до практичного заняття

1. Проблеми і передумови політичної асоціації Україна-ЄС.
2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та загальна характеристика.
3. Укладення та набрання чинності, тимчасове застосування Угоди про асоціацію.
4. Політичний діалог та політична асоціація відповідно до Угоди про асоціацію.
5. Розвиток співпраці з питань зовнішньої політики та політики безпеки.
6. Саміти Україна-ЄС: політичний імпульс гармонізації правової системи України.
7. Набуття статусу кандидата на вступ у ЄС: умови та перспективи для України.

Питання для самостійної роботи

1. Політична природа Європейського Союзу.
2. Набуття членства у Європейському Союзі. Аналіз і характеристика критеріїв та етапів.
3. Питання про межі суверенітету держав у рамках інтеграційного утворення.

Індивідуальне завдання

Використовуючи наукові методи дослідження написати реферат (есе, доповідь) на тему:

1. «Хвилі» розширення ЄС: політичний контекст.
2. Міжнародна правосуб'єктність ЄС та способи її реалізації.
3. Посилене співробітництво у ЄС: умови та процедура участі держав-членів.

Нормативно-правові акти

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021.
2. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (методичні рекомендації) Верховної Ради України від 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06>
3. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 512 «Про порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*».
4. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 10, ст. 107.
5. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 33, ст. 361.
6. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 9, ст. 50.
7. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 447 Питання проведення планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною,

з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони».

8. Постанова Кабінету міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 851«Про утворення Комісії з питань координації виконання Угоди про асоціацію».
9. Постанова Кабінету міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 759 «Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції».
10. Постанова Кабінету міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію».
11. Розпорядження Кабінету міністрів України від 9 грудня 2022 р. «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року».

Рекомендована література до теми

1. Акіменко Ю. Ю., Белогубова О. О. Україна як кандидат на вступ у ЄС: інституційний аспект взаємодії. Держава та регіони. Серія: Право. 2023. № 1. С. 198–202.
2. Кузьо М., Черніков Д., Павлюк С., Хорольський Р. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація URL: https://parlament.org.ua/upload/docs/final_1.pdf
3. Куровська І. Проблеми процесу гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу. Підприємництво, госп-во і право. 2006. № 9. С. 110–112.
4. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): моногр. / Л. А. Луць. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 304 с.
5. Ван Елсуwege П. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як інноваційний правовий інструмент. Право України. № 8, 2015. С. 916.
6. Цятковська А. М. Євроінтеграційна стратегія України: генеза та особливості реалізації. Теорія і практика правознавства. 2019. Вип. 2 (16).

7. Резніков В.В. Концептуальні засади стратегії формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Механізми державного управління. 2020. Вип. 1 (44). С. 66–72
8. Україна – Європейський Союз: від партнерства до асоціації: Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій. Вип. II. Луцьк, Терен, 2019. 428с.
9. Емерсон М. Поглиблення відносин між ЄС та Україною. / М. Емерсон, В. Мовчан. К.: Центр європейських політичних досліджень, 2016. 255 с.
10. Харитонов Р.Ф., Бабіч К.Ю. Перспективи створення нової системи колективної безпеки після нападу РФ на Україну. Ампаро. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 3. 26 с. С. 19–24.
11. Взаємодія правової системи ЄС з іншими правовими системами: навч.-метод. посіб. для аспірантів спец. 293 «Міжнародне право» [Електронне видання] / укл.: О.О. Сурілова, Ю.Ю. Акіменко; за ред. Х.Н. Бехруза; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2022.– 88 с.
12. Чайковський Ю.В., Харитонов Р.Ф. Формування міграційної політики Європейського Союзу та її зв'язок з політикою безпеки. Університетські наукові записки, 2021. № 6 (84), С. 138–151.
13. Rusin R.; Dubinskiy O.; Kharytonov R. Implementation of international anti-corruption standards in the economic space. Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 7, No. 5; 2021., P 184–191.

ТЕМА 4.

Особливості адаптації законодавства України в ЄС: до *acquis* єс (економічна частина)

План лекції

1. Вступ у Внутрішній ринок ЄС для України: переваги та недоліки.
2. Економічна інтеграція України за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
3. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ).

4. Засоби захисту торгівлі: співвідношення режиму СОТ та Внутрішнього ринку ЄС.
5. Економічне та секторальне співробітництво за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
6. Технічні бар'єри в торгівлі, стандартизація, метрологія, акредитація та оцінка відповідності за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
7. Державні закупівлі та заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами, електронна комерція за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
8. Конкуренція (антиконкурентні дії та злиття; державна допомога) за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
9. Модель інституціонального забезпечення економічної інтеграції для СЕП (Норвегія, Швейцарія, Ліхтенштейн та Сполучене королівство).

Першим кроком до вільної торгівлі став Римський договір 1957 року, який усунув торговельні бар'єри для товарів і послуг. Це був договір між першими шістьма країнами того, що тоді називалося Європейським економічним співтовариством (ЄЕС), попередником Європейського Союзу. Стаття За Римського договору встановлює графік скасування тарифів і кількісних обмежень до 1970 року. До цього договору ці країни стягували високі мита на імпорт між собою; від 9,5% у країнах Бенілюксу до 18,1% у Франції. Метою Римського договору було досягнення чотирьох свобод (вільного руху товарів, послуг, осіб і капіталу). Ось чому в наступні десятиліття все більше держав-членів намагалися досягти інтеграції з ЄЕС. Окрім скасування взаємних тарифів, у 1968 році було створено митний союз. У цьому митному союзі імпорتنі мита були скасовані для товарів між шістьма країнами ЄЕС (Угода про вільну торгівлю) і було введено єдиний тариф на імпорт із третіх країн. Митний союз було розширено з приєднанням Данії, Ірландії та Сполученого Королівства у 1973 році, Греції у 1981 році та Іспанії та Португалії у 1986 році, що призвело до збільшення кількості держав-членів ЄЕС до 12.

На додаток до вільної торгівлі між державами-членами ЄС, Європейський Союз також має угоди про економічну співпрацю та торгівлю з країнами за межами ЄС. Ці договори часто менш масштабні порівняно зі співробітництвом між державами-членами ЄС; мита не повністю скасовані, і часто не пропонує третім країнам митного союзу. Однак такі договори можуть охоплювати більше, ніж просто скасування тарифів або імпортних квот. Загалом Європейський Союз має угоди про економічну співпрацю чи торгівлю з 78 країнами. Найвідоміші з них включають Японію, Мексику, Канаду, Південну Корею та Туреччину. З Туреччиною Європейський Союз навіть має митний союз з 1995 року. У 2021 році, після Врехіт, Європейський Союз також уклав угоду про торговельну та економічну співпрацю зі Сполученим Королівством. Крім того, було завершено переговори ще з 24 країнами, для яких потрібно лише підписати та/або виконати договір. З цих договорів найважливішим є договір з країнами МЕРКОСУ. Інші країни, з якими тривають переговори, включають Австралію, Китай і Нову Зеландію. Переговори зі США були припинені в 2016 році.

Угоди ЄС з третіми країнами можна класифікувати відповідно до проголошених політичних цілей (співпраця, асоціація та майбутнє членство в ЄС) або на підставі сфери застосування *acquis* ЄС (правовідносини та/або територія). Центральним елементом у зближенні між ЄС і третіми країнами є *acquis* Внутрішнього ринку ЄС, що слід розуміти як процес поступової гармонізації та апроксимації законодавства для вступу країни первісно у Внутрішній ринок ЄС, і при політичній та соціальній єдності навколо цієї ідеї у суспільстві формуються також політичні гасла та рушії для повноцінного вступу країни у ЄС.

Уклавши Угоду про асоціацію Україна у 2014 р. почала новий етап взаємодії з ЄС з визначеною метою – економічною інтеграцією, що передбачає можливість вступу у Внутрішній ринок ЄС. Надавши статус кандидатів Україні та Молдові, Європейська Рада (ЕК) відкрила двері для другого масштабного розширення на Схід. Додавши шість країн Західних Балкан і Грузію, 27 держав ЄС у Брюсселі визначили перспективи для ЄС-36 (країн-членів). Усі можливі шляхи приєднання нових країн та співіснування з іс-

нуючими країнами-членами включають галузеву інтеграцію (наприклад, внутрішній ринок, енергопостачання).

ЄС та Україна тимчасово застосовують Угоду про асоціацію з листопада 2014 року. Як частина цієї угоди про асоціацію, з січня 2016 року тимчасово застосовується Угода про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). Вона знижує тарифи, з якими стикаються європейські компанії під час експорту товарів до України. Угода сприяє полегшенню торгівлі шляхом підвищення ефективності митних процедур і поступового наближення українського законодавства, правил і процедур, у тому числі стандартів, до законодавства ЄС.

Угода про асоціацію робить імпорт з України та експорт в Україну легшим і доступнішим для компаній ЄС, та надає низку переваг для бізнесу, таких як скасування тарифів, а також ефективно та швидко полегшення митного руху на міжнародних кордонах.

Угода між Україною та ЄС покращує конкурентоспроможність європейського бізнесу на українському ринку та навпаки. Загалом для торгівлі товарами Угода скасувала більшість мит – ЄС: 98,1% та Україна: 99,1%.

Імпортні мита на більшість сільськогосподарських товарів, що імпортуються до ЄС, були знижені до нуля в 2016 році. Тарифні квоти застосовуються для решти сільськогосподарських товарів, які не лібералізовані. Управління цими квотами здійснюється або в порядку черги, або через імпортні ліцензії.

Угода між Україною та ЄС забороняє використання експортних мит обома сторонами. Проте уряд України погодився до 2026 року поступово скасувати діючі експортні мита на певні товари, зокрема худобу та шкіряну сировину, насіння деяких видів олійних культур і види металу.

Відповідно до ст. 40–52 Угоди про асоціацію Україна-ЄС передбачені глобальні та спеціальні засоби захисту торгівлі, причому Сторони Угоди наряду посиляється на Угоду СОТ про спеціальні заходи 1994 р., де встановлено правило, що сторона може порушувати розслідування та планує на цей час застосувати спеціальні заходи. Якщо в результаті розслідування були все ж за-

стосовані разі спеціальні заходи, то в подальшому Сторони намагаються вжити їх у такий спосіб, який матиме найменший вплив на їхню двосторонню торгівлю.

Взаємодія України та ЄС просувається різними темпами у різних галузях/секторах, так звана секторальна інтеграція. Відповідно, можна визначити різні сектори економіки та співробітництва, в які Україна інтегрується з різною швидкістю та інтенсивністю: енергетика, інфраструктура, промисловість, сільське господарство, екологія тощо.

Нарешті, вступ України зміцнить ЄС як геостратегічного гравця в сфері сільськогосподарського виробництва та постачання. Після розширення частка її експорту тільки в експорті пшениці становитиме близько 30 відсотків. Організація сільськогосподарських субсидій ЄС, які здебільшого виплачуються як прямі виплати за гектар, визначає доходність бюджету. В Україні, окрім невеликих фермерських господарств, є також великі державні підприємства і, особливо, агрохолдинги, площа яких значно перевищує 1000 га. Передача нинішнього типу прямих платежів призведе до великих індивідуальних і загальних трансфертів в Україну. Однак для обробки та виплати цих субсидій спочатку необхідно створити адміністративні структури за зразком ЄС.

Секторальна інтеграція України до ЄС у сфері енергетики означає постачання енергетичних товарів за допомогою стаціонарної інфраструктури для транспортування і дистрибуції. Угода про асоціацію Україна-ЄС (Глава 11) чітко відносить до енергетичних товарів: природний газ, електроенергію, сиру нафту. Відповідно до цього, магістральними напрямками є співпраця по мережевих секторах енергетики – газ та електроенергія, дистрибуція яких споживачам неможлива без відповідних мереж трубопроводів та ліній електропередачі. Однією з найбільш важливих передумов у цьому контексті є приєднання України до європейської системи сертифікації та визнання відповідності промислових виробів відповідно до ст. 57 Угоди

Завершення створення Внутрішнього ринку для тоді ще Європейського Співтовариства, запроваджене Єдиним європейським актом 1986 р., поставило питання про відносини Співтова-

риства з країнами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ): Норвегією, Швецією, Фінляндією, Ісландією, Австрією, Швейцарією, Ліхтенштейном (останні дві країни складають митний і валютний союз). У 1972 і 1973 роках ці країни підписали двосторонні промислові угоди про вільну торгівлю зі Співтовариством, яке забезпечувало дві третини їхнього імпорту та отримувало більше половини їхнього експорту. Однак ці країни були зацікавлені у доступі до Внутрішнього ринку, а зі свого боку Співтовариство прагнуло також встановити більш тісні зв'язки з цими країнами ніж двосторонні угоди. 17 січня 1989 року Жак Делор, президент Комісії, виступив за «нове, більш структуроване партнерство зі спільними установами прийняття рішень і управління».

Щоб брати участь у Внутрішньому ринку країни ЄАВТ повинні були дотримуватися правил Співтовариства з таких питань, як конкуренція, державна допомога, процедура державних закупівель, свобода пересування та заснування, право компаній і захист споживачів. Щодо продукції сільського господарства та рибальства лібералізація торгівлі передбачалась поступово з урахуванням економічних показників. Європейський економічний простір ЄЄП також забезпечував функціонування чотирьох свобод щодо пересування на Внутрішньому ринку людей, товарів, послуг і капіталу.

Угода, за якою створювався ЄЄП Угода про Європейський економічний простір (УЄЄП), все ж має своє відмінності від правового режиму Внутрішнього ринку ЄС, а саме: вільний рух товарів із країн ЄАВТ поширювався б лише на товари, що походять із країн ЄАВТ, відповідно процедура перевірки на кордоні ще існувала. Вільне пересування людей, поширювалося лише на найнятих працівників, а не на все населення. Угода не передбачала гармонізацію оподаткування. ЄЄП не охоплює всі сфери діяльності ЄС; спільна сільськогосподарська політика, встановлення єдиної валюти, спільна зовнішня політика та політика безпеки, поліцейське та судове співробітництво не були включені до угоди. Тим не менш, ця Угода передбачає тісну співпрацю в кількох сферах, таких як освіта, дослідження та розробки, навколишнє середовище, захист споживачів, соціальна політика, туризм, культура, а за

дотриманням положень повинен був стежити об'єднаний комітет (орган). У разі виникнення правових суперечностей між рішеннями Суду Європейських Співтовариств і Суду ЄАВТ двосторонні переговори мали проводитись між представниками ЄС та ЄАВТ у Об'єднаному комітеті ЄЄП (за винятком Швейцарії, яка вела прямі переговори з Європейським співтовариством).

Ці положення були закріплені в Угоді про Європейський економічний простір (ЄЄП), підписаній у Порту 2 травня 1992 року, яка набула чинності одночасно з Внутрішнім ринком ЄС 1 січня 1993 року. Що стосується Ліхтенштейну, його приєднання було схвалено референдумом 9 квітня 1995 рік.

Оскільки три країни ЄАВТ (Австрія, Фінляндія та Швеція) приєдналися до Європейського Союзу 1 січня 1995 року, ЄАВТ наразі охоплює лише Ісландію, Ліхтенштейн, Швейцарію та Норвегію. Держави, які приєдналися до ЄС після створення ЄЄП, автоматично стають частиною Європейського економічного простору.

Угода про ЄЄП базується на однакових правах для всіх країн ЄЄП щодо торгівлі, інвестицій, страхування, купівля та продаж послуг, робота та навчання в ЄЄП. Угода також передбачає участь Норвегії, Ісландії та Ліхтенштейну кількох програм та установах ЄС, а також дає цим трьом країнам право на участь їхніх національних експертів на засіданні Комісії ЄС. Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн можуть надати внесок на підготовчому етапі, коли Комісія готує рекомендації щодо нового закону, який буде інтегрований в Угоду про ЄЄП.

Питання до практичного заняття

1. Вступ у Внутрішній ринок ЄС для України: переваги та недоліки.
2. Економічна інтеграція України за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
3. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ).
4. Засоби захисту торгівлі: співвідношення режиму СОТ та Внутрішнього ринку ЄС.
5. Економічне та секторальне співробітництво за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.

6. Технічні бар'єри в торгівлі, стандартизація, метрологія, акредитація та оцінка відповідності за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
7. Державні закупівлі та заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами, електронна комерція за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
8. Конкуренція (антиконкурентні дії та злиття; державна допомога) за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
9. Модель інституціонального забезпечення економічної інтеграції для ЄП (Норвегія, Швейцарія, Ліхтенштейн та Сполучене королівство).

Питання для самостійної роботи

1. Ідеологія ЄП як альтернатива Внутрішньому ринку ЄС.
2. Стандарти ЄП для гармонізації законодавства держав-членів.
3. Свободи Внутрішнього ринку ЄС для членів ЄП: правовий режим та перспективи.

Індивідуальне завдання

Використовуючи наукові методи дослідження написати реферат (есе, доповідь) на тему:

1. Європейська асоціація вільної торгівлі: формат взаємодії.
2. Формат співпраці за «класичними» договорами про співробітництво та угодами про асоціацію.
3. Приєднання Великобританії до ЄП: крок вперед чи назад.

Нормативно-правові акти

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021.
2. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (методичні рекомендації) Верховної Ради України від 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06>
3. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р

ТЕМА 5. **Інституційно-правові відносини** **України та ЄС**

План лекції

1. Політичний діалог Україна-ЄС в рамках Угоди про асоціацію та статусу країни-кандидата: довгострокові пріоритети та поточні виклики.
2. Десятиліття політичного діалогу Україна-ЄС: від 14го Саміту 22.11.2013 р. до 24го Саміту 03.02.2023 р.
3. Рада асоціації та комітети асоціації: рушії змін правової системи України
4. Платформа громадянського суспільства Україна – ЄС як унікальна нова форма взаємодії публічного та приватного сектору.
5. Аналіз звітів Урядового офісу щодо імплементації Угоди Україна-ЄС.
6. Європейський інструмент сусідства та партнерства та взаємодія з Україною.
7. Стан імплементації Угоди Україна-ЄС: успіхи, перешкоди, очікування за оцінками партнерів.

Положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, є обов'язковими для виконання, а отже передбачає механізм моніторингу, оцінки, розв'язання конфліктів та інші спеціальні робочі установи. Угода про асоціацію у ст. 460–470 Розділу VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення». В рамках Угоди про асоціацію відбувають саміти сторін Угоди, створюються спільні органи – Рада асоціації, Комітет асоціації, Парламентський комітет асоціації, Платформа громадянського суспільства, спеціальні комітети або органи у конкретних сферах, які необхідні для виконання цієї Угоди (ч. 2 ст. 466).

Отже саміт сторін є найвищим можливим політичним рівнем обговорення питань взаємовідносин Україна-ЄС. Слід зазначити, що такі саміти проводяться раз на рік на фіксують реальний стан

справ та у той же час можуть офіційно встановлювати прогнози та орієнтири для нових досягнень Сторонами.

Наступним рівнем співпраці в рамках Угоди про асоціацію є регулярні зустрічі на рівні міністрів – Рада асоціації, яка звітує фактично готує порядок денний самітів та усі документи, що будуть на ньому розглядатись. Для збору потрібної документації та організації роботи Ради асоціації створений Комітет, який представлений також держслужбовцями. А от наступний рівень показує вже взаємодію приватного та публічного сектору – Платформа громадянського суспільства. В рамках Платформи відбуваються зустрічі представників приватного сектору (професійні асоціації, об'єднання тощо). Робота Платформи дозволяє у більш динамічний спосіб виявляти нові тенденції у приватному секторі та соціальному бутті країни. Від ЄС представниками на Платформі виступають члени Економіко-соціального комітету (ЕСК). Робота цього органу ЄС дуже часто залишається за лаштунками законотворчої діяльності ЄС, однак без схвального висновку цього комітету фактично неможливо не тільки прийняти новий Регламент чи інше правове положення, але й розглядати його.

Від України координація діяльності державних органів у взаємовідносинах з ЄС покладається на Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції (надалі – Урядовий офіс), що діє на підставі Положення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 04.10.2017 р. № 759. Основними завданнями Урядового офісу є саме організаційне, експертно-аналітичне, інформаційне забезпечення діяльності у сфері європейської інтеграції. Від ЄС виступає Директорат Комісії ЄС з питань сусідства та розширення ЄС (Directorate General European Neighbourhood and Enlargement Negotiations – DG NEAR), який розробляє та реалізує політику стабілізації та асоціації Європейського Союзу, як це визначено Європейською Радою стосовно кожної країни, в тому числі з України (спочатку як асоційованої країни, а тепер як країни-кандидат на вступ у ЄС).

Вступ України до ЄС або глибока політична інтеграція, як і будь-який інший, матиме вплив на інституції ЄС. Враховуючи розмір країни – за чисельністю населення до війни вона буде п'я-

тою за величиною в Союзі та найбільшим новим членом з 1980-х років – наслідки будуть особливо важкими. Це породжує такі питання, як реформування процедур прийняття рішень та інституційної спроможності поглинати.

Як і будь-яка інша держава-член, Україна отримає право вето в Раді ЄС, а також у Європейській раді у разі одностайності. Процедури не будуть суттєво ускладнені з одним додатковим штатом. Однак, якщо буде додано більше нових членів – наприклад, із Західних Балкан – потреба в продовженні голосування більшістю збільшиться. При голосуванні кваліфікованою більшістю рішення Ради має бути схвалено 55 відсотками держав-членів, які представляють щонайменше 65 відсотків населення ЄС. Україна отримала б близько 9 відсотків голосів, що приблизно стільки ж, скільки сьогодні голосує Польща. У той же час частки голосів інших держав-членів зменшаться – наприклад, Німеччини, з 18,6 до приблизно 16,9 відсотка. Тоді Польща та Україна мали б приблизно таку ж вагу голосів, як і Німеччина.

У Європейському парламенті місця на державу-члена розподіляються не строго математично, а обговорюються відповідно до принципу дегресивної пропорційності. Україна розміститься між Польщею (52 місця) та Іспанією (59). У цьому відношенні її євродепутати могли б впливати на розстановку сил у ЄП. Крім того, це призведе до того, що Європарламент перевищить встановлений Договором ліміт у 751 євродепутата. Таким чином, або ЄП потрібно було б розширити, та/або пропорційна зменшити кількість місць для євродепутатів з інших країн ЄС. Використання місць у ЄП, звільнених через Brexit, для запровадження транснаціональних списків – як нещодавно запропоновано ЄП – також більше не буде життєздатним без змін у розподілі місць.

Також Україна матиме право на пропорційні посади в Комісії ЄС, а також в усіх інших інституціях ЄС. Однак функціонування Комісії ЄС, зокрема, опиниться під загрозою, якщо ЄС дотримуватиметься принципу одного комісара на державу-члена. Щонайпізніше до моменту приєднання України ЄС також має адаптувати свої інституційні основи – із розширенням кількості рішень біль-

пості, коригуванням розподілу місць у ЄП та зменшенням розміру Комісії ЄС.

Європейський інструмент сусідства та партнерства (2007–2013) ЄІСП – фінансовий інструмент Європейської політики сусідства (2004), запуск якого відбувся 2007 року, має на меті зміцнити відносини між ЄС та його сусідами. Характер ЄІСП є свідченням посилення уваги ЄС до поліпшення врядування у регіоні. А це потребує затвердження політичної стратегії, націленої на підтримку пріоритетів внутрішнього розвитку країни-партнера і посилення національної відповідальності у сфері фінансового й технічного співробітництва.

Незважаючи на те, що ЄІСП формально не є інструментом підготовки до вступу в ЄС, він все ж таки дозволяє Україні розвиватися в напрямку інтеграції з Євросоюзом. ЄІСП містить безліч інструментів, покликаних підтримувати демократизацію та ефективне врядування, які відносно недавно були доступні тільки країнам – кандидатам на вступ до ЄС і яких Україна домогалася роками.

Важливо, що впровадження ЄІСП означає вагомі зміни в самій природі надання зовнішньої допомоги ЄС Україні. Водночас програми TACIS пропонували суто технічну допомогу, а ЄІСП надає країнам-партнерам як технічну допомогу, так і бюджетну підтримку, заохочуючи національну відповідальність щодо використання допомоги Європейської комісії (ЄК).

Питання до практичного заняття

1. Політичний діалог Україна-ЄС в рамках Угоди про асоціацію та статусу країни-кандидата: довгострокові пріоритети та поточні виклики.
2. Десятиліття політичного діалогу Україна-ЄС: від 14го Саміту 22.11.2013 р. до 24го Саміту 03.02.2023 р.
3. Рада асоціації та комітети асоціації: рушії змін правової системи України
4. Платформа громадянського суспільства Україна – ЄС як унікальна нова форма взаємодії публічного та приватного сектору.

5. Аналіз звітів Урядового офісу щодо імплементації Угоди Україна-ЄС.
6. Європейський інструмент сусідства та партнерства (2007–2013), Європейський інструмент сусідства (2014–2020) та взаємодія з Україною.
7. Стан імплементації Угоди Україна-ЄС: успіхи, перешкоди, очікування за оцінками партнерів.

Питання для самостійної роботи

1. Основні зобов'язання Сторін за Угодою про асоціацію.
2. Проблеми застосування принципу субсидіарності та пропорційності в правовій системі ЄС.
3. Політична природа Європейського Союзу.

Індивідуальне завдання

Використовуючи наукові методи дослідження написати реферат (есе, доповідь) на тему:

1. Механізми впровадження європейських інструментів та програм інституційної розбудови України.
2. Інструмент зовнішньої допомоги TAIEХ.
3. Програма SIGMA.
4. Інструмент ЄС «Twinning».
5. Програма всеохоплюючої інституційної розбудови (CIB).

Нормативно-правові акти

1. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 527.
2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021.
3. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (методичні рекомендації) Верховної Ради України від 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06>

4. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 512 «Про порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*».
5. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 10, ст. 107.
6. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 9, ст. 50.
7. Постанова Кабінету міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 851«Про утворення Комісії з питань координації виконання Угоди про асоціацію».
8. Постанова Кабінету міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 759 «Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції».
9. Постанова Кабінету міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію».
10. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 447 Питання проведення планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони».
11. Розпорядження Кабінету міністрів України від 9 грудня 2022 р. «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року».

Рекомендована література до теми

1. Європейський Союз після Вrexit: продовження історії Моногр. А.В. Грубінко, А.Ю. Мартинов. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. 258 с.

2. Акіменко Ю.Ю., Белогубова О.О. Україна як кандидат на вступ у ЄС: інституційний аспект взаємодії. Держава та регіони. Серія: Право. 2023. № 1. С. 198–202.
3. Палагнюк Ю.В. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми: монографія.: Миколаїв, Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 392 с.
4. Кузьо М., Черніков Д., Павлюк С., Хорольський Р. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація URL: https://parlament.org.ua/upload/docs/final_1.pdf
5. Хаас Р. Розхитаний світ. Зовнішня політика Америки і криза старого ладу. пер. з англ. М.М. Климчук. Київ: Основи, 2019. 376 с.
6. Яковенко Н.Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство: монографія. К.: Науковий світ, 2003. 227 с.
7. Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Х.: Право, 2013. 514–515 с.
8. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навчальний посібник / І.Ю. Матюшенко, С.В. Беренда, В.В. Резніков. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015.– 504 с.
9. Auel K., Europeanisation of National Parliaments. Handbook of Comparative European Politics / ed by J. Magone. Jondon: Routledge, 2015, pp. 366–385.
10. Ференс Б.В., Проблематика Формування Політичного Простору України та ЄС, Європейські історичні студії, Електронний журнал, Наукове видання Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2016, № 4, с. 32–43.
11. Битяк, Ю.П. Аналіз досвіду проведення регіональної політики країн Центральної і Східної Європи на етапі їх перебування в статусі країн – кандидатів у члени Європейського Союзу. Інституційно-функціональна організація місцевої влади в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку: аналітичний огляд / Ю.П. Битяк, П.М. Любченко, О.В. Петришин та ін.; за ред. С.Г. Серьогіної, І.В. Яковюка. – К.: Студія Колаж, 2009. С. 133–153.

ТЕМА 6.

Апроксимація законодавства України через участь України у регіональних політиках та агенціях ЄС

План лекції

1. Секторальне міжнародне та регіональне співробітництво України та вплив на правову систему України.
2. Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС: історичні оцінки та участь України.
3. Участь України у Програмі Постійній структурованій співпраці (PESCO).
4. Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL).
5. Європейська Агенція з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX).
6. Роль України у регіональній економічній інтеграції (CEFTA).
7. Єдиний Європейський енергетичний простір України та ЄС.
8. Перспективи участі України у діяльності Європейського агентства з охорони навколишнього середовища та Робочої групи Україна – ЄС з питань зміни клімату.

В ЄС діє 46 агентств, які є напівавтономними та спеціалізованими органами, що фінансуються та контролюються в ЄС з метою підтримки функціонування різних політик ЄС. У ЄС діють також близько 45 програм, більшість (але не всі), з яких фінансуються і в веденні Європейської Комісії. Значна кількість з них відкриті для участі Україна як для партнера за Угодою про асоціацію, зокрема 20 агентств і 19 програм.

Така участь України у роботі агентств та програм є ефективним засобом до поглибленої інтеграції, навчання та консультацій експертів та державних службовців з партнерами з ЄС, що звісно пришвидшує і сприяє процесам реформ. Членство в агентстві вимагає підписання та ратифікації конкретного міжнародного договору та рішення про фінансовий внесок партнера. Співпраця

з програмою здійснюється на основі протоколу або Меморандуму про взаєморозуміння із зазначенням деталей участі для кожної програми. Участь України в цих агентствах і програмах ЄС визначається на умовах регулярного діалогу та перегляду. Членство в агентствах і участь у програмах надає повний доступ до інфраструктури та органів управління, а також передбачає витрати. Щоб полегшити фінансовий тягар для України, ЄС може домовитися про тимчасові знижки, відповідно до яких Україна сплачує до 50% членських внесків із фондів допомоги ЄС, а рештою виплачує згодом. Процес участі у деяких програмах, наприклад для дослідницьких проектів у рамках Horizon 2020 (H2020), надзвичайно конкурентний, але тут український Інститути, як правило, приєднуються до партнерів у держав-членів у цих ініціативах.

Співпраця між Україною та Європейським оборонним агентством (EDA) EDA передбачена в Угоді про Асоціацію Україна-ЄС, на підставі чого в грудні 2015 року між Міністерством оборони України та в Європейське оборонне агентство (EDA) було підписано Меморандум про взаємо порозуміння. Це стосується визначення принципів, за якими відбувається співробітництво щодо підвищення обороноздатності та зміцнення військового співробітництва між сторонами, у тому числі співробітництва між оборонними фірмами (державного та приватного сектору).

У лютому 2020 року після років консультацій Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів CEPOL та Міністерство внутрішніх справ України уклали Робочу угоду, яка дозволяє спільне навчання та охоплює широкий спектр тем від техніки правоохоронних органів до економічних злочинів, а також сприяє обміну знаннями та передовим досвідом. Для України також забезпечує платформу для гармонізації стандартів права навчання правоохоронним органам, особливо у сферах транскордонної співпраці, і надає доступ до публічних розділів електронної мережі CEPOL.

У 2020 році підписано Робочу домовленість між МВС України та CEPOL, яка є правовою основою співробітництва та визначає порядок взаємодії між МВС України та Агентством, зокрема обсяг та форми участі представників Української Сторони в робо-

ті CEPOL, а також створення сприятливих умов для здійснення взаємовигідного співробітництва. На підставі домовленості визначено контактний пункт для взаємодії, а також оператора E-Net мережі (якими є відповідні структурні підрозділи МВС).

У лютому 2015 року остаточний варіант Угоди про співпрацю між Україною та Агентством судової співпраці ЄС (EUROJUST) було укладено. Договір у березні 2015 р. 28 червня 2016 р. Договір був офіційно підписано. Європейське поліцейське управління (ЄВРОПОЛ). Угода про співпрацю між Європейським поліцейським управлінням та Україною було підписано у 2009 році, відповідно до якого передбачається координацію зусиль держав-членів і України у запобіганні та боротьбі з усіма формами міжнародної злочинності, терористичних загроз, торгівлі людьми, незаконному обігу наркотиків та нелегальної міграції. Важливим кроком стало підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Європейським поліцейським управлінням та Україною, що допомогло встановити спеціальний захищений канал зв'язку під назвою SIENA для обміну інформацією.

У липні 2020 р. був розпочатий новий проект під керівництвом Європейського поліцейського управління, спрямований на посилення боротьби з організованою злочинністю у країнах східного Європи, у тому числі Україні.

Співробітництво з Державною прикордонною службою України здійснюється на підставі Робочої Домовленості між Агенцією FRONTEX та ДПСУ щодо встановлення оперативного співробітництва, підписаної 11 червня 2007 року та Планів оперативного співробітництва, що підписуються кожних 3 роки (останній План підписаний 28 червня ц.р. на 2019–2021 рр.). Співпраця між Державною прикордонною службою України та Frontex започаткований у 2007 році та працює в рамках відновленої співпраці плани. Ключові види діяльності передбачають обмін інформацією, ризик аналізу, спільних операцій і навчання персоналу. Навчальні проекти здебільшого зосереджені на виявленні викрадених та фальсифікованих автомобілів документи, підготовка кінологів, вивчення впровадження загальної основної навчальної програми для при-

кордонників та підготовка спільної веб-платформи для прикордонників навчання.

Співпраця Європейського агентства з навколишнього середовища (EEA) та України розпочалась ще в 2009 році, але зараз основна увага приділяється реалізації відповідних положень Угоди про асоціацію, переведення співробітництва на новий якісний рівень, включаючи гармонізацію українського законодавства з нормативними актами ЄС. Ключова мета – розвивати інфраструктуру в Україні в рамках Спільної Європейської екологічної інформаційної системи (SEIS) та ідентифікувати пріоритети щодо Стратегії державної політики України.

Питання до практичного заняття

1. Секторальне міжнародне та регіональне співробітництво України та вплив на правову систему України.
2. Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС: історичні оцінки та участь України.
3. Участь України у Програмі Постійній структурованій співпраці (PESCO).
4. Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL).
5. Європейська Агенція з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX).
6. Роль України у регіональній економічній інтеграції (CEFTA).
7. Єдиний Європейський енергетичний простір України та ЄС.
8. Перспективи участі України у діяльності Європейського агентства з охорони навколишнього середовища та Робочої групи Україна – ЄС з питань зміни клімату.

Питання для самостійної роботи

1. Наближення законодавства як ключове зобов'язання у контексті інтеграції до внутрішнього ринку ЄС. Основні форми наближення законодавства.
2. Перспективи інтеграції України до Внутрішнього ринку ЄС.

Індивідуальне завдання

Використовуючи наукові методи дослідження написати реферат (есе, доповідь) на тему:

1. Тимчасова лібералізації торгівлі, запровадженої ЄС через війну.
2. Внутрішнє та зовнішнє середовище реалізації європейських стратегій України.
3. Засоби захисту Внутрішнього ринку ЄС та його свобод від третіх країн.

Нормативно-правові акти

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021.
2. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (методичні рекомендації) Верховної Ради України від 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06>
3. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 512 «Про порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*».
4. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 10, ст. 107.
5. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 447 Питання проведення планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони».
6. Постанова Кабінету міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію».
7. Розпорядження Кабінету міністрів України від 9 грудня 2022 р. «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року».

8. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, про спільний авіаційний простір». Офіційний вісник України від 13.05.2022 р. № 37, ст. 1976.
9. Regulation (EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Official Journal L 152, 3.6.2022, p. 103–108.
10. Regulation (EU) 2023/1077 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part OJ L 144, 5.6.2023, p. 1–6.

Рекомендована література до теми

1. Петров Р. Особливості і транспозиції «Acquis» ЄС у правову систему України: енергетичний та митний сектори. *Lex Portus*. 2020. Вип. 2 (22). С. 42–57.
2. Кравченко Г.Є. Правові інструменти співробітництва України з Європейським Союзом у сфері міграції. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2019. випуск 10 (1–2). С. 52–78.
3. Моделі і механізми регулювання єврорегіонального співробітництва України: монографія / За заг. ред. І.В. Артьомова, О.М. Вашук, О.М. Руденко. – Ужгород: МПП «Гражда», 2013.– 612 с.– (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; вип. 21).
4. Шеренговський Д. Гармонізація елементів системи безпеки та оборони України стосовно співробітництва та конвергенції України у сфері зовнішньої політики та політики безпеки з Європейським Союзом. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2015. Випуск 36. Частина 2. С. 107–113.

5. Yakoviyk, I. V., & Shepliakova, E. (2018). The international legal cooperation between Ukraine and the EU in building modern system of european security. Problems of Legality, (141), 185–200.
6. EU-Ukraine relations. Fact Sheets. Brussels 23.09.2022 11p. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-ukraine-relations-factsheet_en
7. F. Stephen Larrabee, Peter A. Wilson, John Gordon IV. The Ukrainian crisis and European security. Implications for the United States and U.S. Army – The RAND Corporation, Santa Monica, Calif – 2015. 50 p.
8. Інтеграція правової системи України в Європейський простір: стан та шляхи розвитку: моног. Deepening EU-Ukrainian Relations Updating and upgrading in the shadow of Covid-19 Third edition, Edited by Michael Emerson and Veronika Movchan, Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER), Kyiv Rowman & Littlefield International, London 2021, 370 p.
9. Микієвич М.М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: моногр. Л.: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 416 с.

ТЕМА 7.

Вирішення спорів в рамках угоди про асоціацію та їхній вплив на судову систему України

План лекції

1. Механізми вирішення спорів в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
2. Загальний механізм вирішення спорів (без урахування ЗВТ) в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
3. Механізм вирішення спорів у рамках ЗВТ в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
4. Застереження щодо «ключових елементів» при вирішення спорів в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
5. Роль практики Суду ЄС при імплементації актів ЄС у національне законодавство України.

Механізм вирішення спорів передбачений в Угоді про асоціацію в ст. 476–478, відповідно до якого у разі неможливості вирішити спірні питання шляхом консультацій, мають право передати на розгляд Ради асоціації будь-які спори стосовно тлумачення, виконання або добросовісного застосування Угоди про асоціацію, а Рада асоціації може вирішити спір шляхом прийняття обов'язкового для виконання рішення. Рішення Ради асоціації буде обов'язковим для виконання Сторонами.

Звісно, що до вирішення спору Радою асоціації, спору передують консультації, де Сторони надають свої пояснення та аргументують свої позиції. Такі консультації відбуваються за попереднім запитом Сторони відповідно до ст. 305 Угоди про асоціацію. Відповідно до ст. 305 Угоди про асоціацію консультації можуть проводитись протягом 30 днів з моменту отримання запиту, або 15 днів, якщо розглядається питання, які потребують негайного вирішення (наприклад швидкопсувні та сезонні товари). До питань, які потребують негайного вирішення також відносяться консультації стосуються енергоносіїв.

Якщо Сторонам не вдалось вирішити питання шляхом консультацій, то Сторона-скаржник може подати запит про створення арбітражної групи. В Угоді про асоціацію чітко окреслена процедура затвердження членів арбітражної групи, якої має дотримуватись кожна Сторона. Також у національному законодавстві цей процес визначається Указом Президента України № 298/2017 від 29.09.2017 р. «Про призначення представників України до складу арбітражних груп у рамках процедури розгляду спорів, визначеної статтями 306 і 307 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».

Протягом 90 днів з моменту створення арбітражної групи та затвердження її членів вона надає Сторонам попередній звіт, що містить фактичну сторону справи, застосовність відповідних положень і фундаментальне обґрунтування її констатації та рекомендацій. Через 120 днів з моменту створення арбітражної групи вона повинна повідомити про свою постанову. Важливим допов-

ненням вбачається те, що будь-яке рішення, яке приймається арбітражною групою, не може створювати нових чи додаткових прав та обов'язків для фізичних і юридичних осіб.

Як видно з тексту Угоди про асоціацію механізм вирішення спорів є дуже чітким та визначеним, повноваження Сторін є збалансованими, а можливості для уникнення виконання своїх зобов'язань відсутні. В Угоді про асоціацію також детально прописані можливі випадки щодо розгляду чуттєвих політичних або інших питань, які потребують негайного вирішення. Такі питання мають окрему процедуру та строки розгляду справи та підготовки документів.

Процес виконання постанови арбітражної групи також прописаний в Угоді про асоціацію в ст. 312, де встановлений строк у 30 днів після повідомлення Сторонам про постанову арбітражної групи Сторона-відповідач повинна повідомити Стороні-скаржнику та Комітету з питань торгівлі про те, скільки часу, на її думку, їй буде потрібно для виконання постанови (далі – обґрунтований строк). Якщо в решті решт одна з Сторін не виконує свої зобов'язання з будь-яких причин, то арбітражна група приймає рішення про те, що будь-який захід, про який повідомлено тобто той, через який відбувся спір, не є сумісним із зобов'язаннями цієї Сторони відповідно до положень цієї Угоди, і Сторона-відповідач повинна, якщо цього вимагає Сторона-скаржник, надати пропозицію щодо тимчасової компенсації.

Встановлення розміру компенсації є обов'язком Арбітражної групи та є обов'язковим для Сторін. Звісно, що встановлення розміру компенсації також залежить і від відомостей і аргументів Сторін по справі. Також як у будь-якому судовому процесі передбачена легальна можливість для Сторін у будь-який час домовитися про взаємо погоджене рішення щодо спору. Єдиний обов'язок після досягнення згоди по спірному питанню – це спільне повідомлення Комітету з питань торгівлі та голові арбітражної групи, залежно від ситуації.

Практика Суду ЄС відіграє вагомий роль при імплементації актів ЄС у національне законодавство України в частині тлума-

чення законодавства ЄС та відповідно до ст. 153 та ст. 164 Угоди про асоціацію.

Водночас під час ухвалення деяких рішень суди можуть ігнорувати ці зобов'язання та ставити українське законодавство вище за європейське. Наприклад, Верховний Суд під час розгляду справи № 910/14489/20 за касаційною скаргою ПрАТ «НЕК Укренерго» проігнорував не лише взяті Україною зобов'язання, а ще й свої висновки, які суд зробив лише рік тому у справі № 910/9627/20. Так, у справі № 910/9627/20 Велика палата зробила висновок про те, що встановлена в Україні плата за послуги з передачі електричної енергії, яка застосовується до експортерів виключно через те, що електрична енергія перетинає кордон, є прямим порушенням міжнародних, взятих Україною, зобов'язань. У 20022 Велика палата Верховного Суду прийняла рішення по справі по енергетиці, по справі «ДТЕК Західенерго». В цій справі, в правовій позиції було чітко відзначено, що для застосування норм закону використовується європейська практика. І власне було посилення на рішення суду ЄС, щодо заборони застосування подвійного мита, якщо мова йде про внутрішній ринок електроенергії».

Слід наголосити, що сталість правозастосовної практики Євросоюзу забезпечує правову визначеність та сприяє посиленню довіри людей до судової системи. Це відіграє важливу роль у світі перспектив України у членстві у Євросоюзі, а також для наближення українського законодавства до європейського.

Фактично Велика палата Верховного Суду відійшла від своїх висновків, що відповідно до чинного процесуального законодавства може відбуватися у виняткових випадках. Наприклад, таких, як суттєва зміна суспільних відносин. Проте за цей час не спостерігалось зміни ставлення суспільства до імплементації європейського законодавства. Навпаки, Україна лише посилює євроінтеграційні процеси.

Питання до практичного заняття

1. Механізми вирішення спорів в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
2. Загальний механізм вирішення спорів (без урахування ЗВТ) в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.

3. Механізм вирішення спорів у рамках ЗВТ в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
4. Застереження щодо «ключових елементів» при вирішенні спорів в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
5. Роль практики Суду ЄС при імplementації актів ЄС у національне законодавство України.

Питання для самостійної роботи

1. Спір ЄС та України щодо необробленої сировини та його значення для розвитку прецедентної практики в Україні.
2. Європейські стандарти у сфері судочинства.
3. Висновки по справі «Волков проти України» щодо судової влади в Україні.

Індивідуальне завдання

Використовуючи наукові методи дослідження написати реферат (есе, доповідь) на тему:

1. Вирішення спорів в рамках СОТ: механізм та процедура.
2. Вплив Угоди про асоціацію з Євросоюзом на правову систему України.

Нормативно-правові акти

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021.
2. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (методичні рекомендації) Верховної Ради України від 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06>
3. Постанова Кабінету міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 995 «Про порядок призначення представників України до складу арбітражних груп у рамках процедури розгляду спорів, визначеної статтями 306 і 307 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії їхніми державами-членами, з іншої сторони».

4. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 512 «Про порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*».
5. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 10, ст. 107.
6. Додаток № 2 Домовленість про правила та процедури вирішення спорів. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, N23, ст. 213.
7. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 447 Питання проведення планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони».
8. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 13 від 19 грудня 2014 р. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14)

Рекомендована література до теми

1. Акіменко Ю.Ю. Принципи DCFR як основа інтеграції приватного права ЄС. Журнал європейського і порівняльного права. 2019. Випуск 11, (3–4). С. 68–75.
2. Аракелян М.Р., Акіменко Ю.Ю., Белогубова О.О. Приєднання України до процесу уніфікації актів міжнародного приватного права в ЄС. Правові новели. 2023. № 19. С. 290–295.
3. Анакіна Т. Прецедентні рішення Суду Європейських співтовариств у становленні правопорядку ЄС. Підприємництво, госп-во і право. 2008. № 2. С. 49–52.
4. Бранчук І. Конституційно-правовий механізм взаємодії права Європейського Союзу та національного права держав-членів. Підприємництво, госп-во і право. 2009. № 9. С. 18–21.

5. Брацук І. Механізм імплементації норм права ЄС у національні правопорядки держав-членів: загальнотеоретична характеристика. Юрид. Україна. 2009. № 5. С. 126–131.
6. Брацук І. Вплив Суду ЄС на формування та розвиток принципу прямої дії Європейського Союзу. Юрид. Україна. 2010. № 2. С. 129–132.
7. Гордєєва Т. Міжнародні торговельні суперечки у сучасній регулятивній парадигмі. Міжнародна економічна політика. 2013. № 2 (19). С. 101–125.
8. Смирнова К. Поняття «угоди», «рішення асоціацій» та «узгодженої практики» в правозастосовній практиці Євросоюзу. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. 2014. Вип. 1. С. 86–88.
9. Смирнова К.В. Механізми вирішення спорів, передбачені угодами про асоціацію, укладені Європейським Союзом з третіми країнами. Вісник Національної академії правових наук України. 2020. Т. 27, № 3. С. 80–99.
10. Муравйов В. Засоби впливу права Європейського Союзу на внутрішні правопорядки третіх країн. Підприємництво, госп-во і право. 2002. № 6. С. 74–76.
11. Акіменко Ю.Ю. Реформування законодавства у зв'язку із підписанням угод «про асоціацію»: досвід країн центральної Європи. Міжнародна науково-практична конференція «Фундаментальні проблеми юриспруденції»: міжнар. наук. конф. (17–19 листоп. 2016 р., м. Ужгород) Ужгород: Видавничий дім «Правопис», 2016. С. 26–31.
12. Назаров І.В. Судові системи країн Європейського Союзу та України: генезис та порівняння: монографія. Харків: ФІНН, 2011. 432 с.

ТЕМА 8.

Імплементація стандартів захисту прав людини ЄС у правову систему України

План лекції

1. Система цінностей ЄС та стандарти захисту прав людини.
2. Система захисту прав людини в межах Ради Європи та в рамках Європейського Союзу: точки перетину та взаємодії.
3. Хартія ЄС об основних правах 2007 р.
4. Хартія ЄС про основні соціальні права працівників 1989 р.
5. Нормативні та правові гарантії забезпечення прав людини у Європейському Союзі.
6. Інституційний механізм Європейського Союзу у сфері забезпечення прав людини.
7. Механізм захисту фундаментальних прав людини у Європейському Союзі.
8. Прецедентне право ЄС та наближення України до європейських правових стандартів у сфері захисту прав людини.
9. Захист прав людини в рамках Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.
10. Вплив принципів і цінностей Європейського Союзу у сфері захисту прав людини на законодавство України.
11. Роль цінностей та прецедентної практики ЄС на судову систему України.

Однією з важливих проблем розвитку сучасного громадянського суспільства, правової та соціальної держави є питання взаємовідносин кожної держави та її громадян через формування ефективних національних, та міжнародних механізмів захисту прав і свобод людини. При цьому ступінь забезпечення захисту основних прав та свобод людини і громадянина є ключовим показником етапу розвитку суспільства та держави. Захист прав людини і громадянина є конституційно-правовим і міжнародно-правовим обов'язком сучасних держав, який реалізується за допомогою системи принципів, інститутів, механізмів і процедурно-правових правил, що прямо або опосередковано передбачені для цих цілей.

Європейські держави пройшли значний та складний шлях від прагнень створити єдину об'єднану Європу до існування сучасного Європейського Союзу. Протягом більш як 60 років проводиться постійний процес моделювання основоположних правових засад співіснування країн Європи в їх економічних, політичних, а на сьогодні – й правозахисних відносинах.

Розробку власних спеціалізованих документів про права людини Євросоюз почав у 1989 р., коли була прийнята Декларація про права людини і Хартія Співтовариства про основні соціальні права робітників. Наступний, справді революційний крок у цьому напрямі, Союз зробив у червні 1999 р., коли під час Кельнського саміту Європейська Рада прийняла рішення про створення Конвенту для розробки Хартії Європейського Союзу про основні права. Прийнята у грудні 2000 р. Хартія стала унікальним у світовій практиці захисту прав людини документом.

На теперішній час, ключовими елементами первинного права ЄС є Договір про функціонування Європейського Союзу та Договір про Європейський Союз в редакції Лісабонських договорів від 2007 року.

З моменту набуття чинності Лісабонським договором установчі договори ЄС містять такі положення стосовно захисту прав людини:

I. Договір про Євросоюз (ДЄС) містить кілька положень стосовно забезпечення прав людини. У статті 2 зазначено, що Союз засновується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права і поваги до прав людини, включно з правами осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для усіх держав-членів у суспільстві, де домінують плюралізм, недискримінація, терпимість, справедливість, солідарність і рівність між жінками і чоловіками.

Стаття 3 вказаного Договору зазначає, що на рівні із заснуванням внутрішнього ринку Євросоюзу, однією з цілей об'єднання є боротьба з соціальним відчуженням і дискримінацією, сприяння справедливості та захисту, рівності, солідарності між поколіннями і захисту прав дитини. Стаття 6 закріплює принципи поваги до основних прав і свобод людини. У ній наголошується,

що основні права, гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод і передбачені конституційними традиціями, спільними для всіх держав-членів, становлять загальні принципи права Союзу. Стаття 21 ДЕС також містить вказівку на права людини: «...у своїх діях на міжнародній арені Союз керується принципами, які надихнули на його створення, розвиток та розширення та які він має намір поширювати у світі, а саме такими: демократія, верховенство права, універсальність та неподільність прав людини та основоположних свобод, повага до людської гідності, принципи рівності та солідарності, а також дотримання принципів Статуту ООН та міжнародного права».

II. Договір про функціонування ЄС (ДФЄС) містить становлення інституту громадянства Євросоюзу. Окрім цього, в цій частині договору, закріплені такі права і свободи громадян, як право на вільне пересування та постійне проживання на території держав-членів, право брати участь у голосуванні, право на дипломатичний та консульський захист, право на звернення до інститутів чи органів Євросоюзу.

У Договорі про функціонування ЄС крім норм, щодо громадянства ЄС закріплені такі права і свободи громадян ЄС, як право на вільне пересування та постійне проживання на території держав-членів, право обирати та бути обраним на муніципальних виборах держави-члена і виборах Європарламенту, також право на дипломатичний та консульський захист, право на звернення до інститутів чи органів ЄС. Цей нормативний акт закріплює свободу пересування працівників та принцип рівності в оплаті праці чоловіків і жінок. Також приділяється увага гарантіям захисту прав і свобод людини таким як компенсація збитків особі, завданих діяльністю ЄС та його посадовими особами. Рішення Суду ЄС визначають основні принципи захисту прав і свобод особи в ЄС.

На увагу заслуговує також Регламент Європейського Парламенту та Ради про створення Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва, прийнятого в контексті Багаторічної фінансової програми на 2021–2027 рр. Він визначає основні пріоритети та загальну бюджетну основу для програм зовнішньої дії ЄС під заголовком «Сусідство і світ», включаючи створення Ін-

струменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва. Метою Регламенту розвиток та міжнародне співробітництво, підтримка та просування цінностей та інтересів Союзу в усьому світі з метою досягнення цілей та принципів його зовнішньої дії, як зазначено у статті 3, статтях 8 та 21 Договір про Європейський Союз.

Разом із набуттям чинності вказаними міжнародними угодами, у 2009 році відбулася інкорпорація першого в історії ЄС узагальненого джерела прав людини – Хартії основних прав Європейського Союзу. З цього моменту положення Хартії стали обов'язковими для дотримання всіма інституціями Союзу, а також державами-членами ЄС, однак лише тоді, коли останні застосовують право Спільноти. Саме з набуттям чинності Лісабонськими договорами сучасне міжнародне співтовариство пов'язує настання довгоочікуваного та неминучого перелому у регулюванні системи захисту прав людини на наднаціональному рівні – рівні права Європейського Союзу.

Важливо відмітити, що спосіб викладення прав та свобод людини у Хартії є досить нетрадиційним та навіть новаторським, зокрема: у Хартії вони розміщені не згідно із традиційним поділом на політичні, економічні, соціальні, культурні, а відповідно до системи цінностей ЄС, на захист яких вони спрямовані. Кожний розділ символізує одну з базових цінностей або суспільне благо (гідність, свобода, рівність, солідарність тощо), відображенням яких служать розміщені в них права і принципи. У Преамбулі Хартії зроблено важливий наголос на думці про неподільність та універсальність прав, що становлять основу людської гідності, свободи, рівності та солідарності, а тому викладені у Хартії соціальні права більше не розглядаються як другорядні.

Важливим здобутком європейського суспільства є закріплення та визначення у Хартії ЄС таких основоположних прав, як право кожного на цілісність особистості (стаття 3) та право на добросовісне управління (стаття 41). У ЄКПЛ згадані вище права не визначаються, у зв'язку з чим постає необхідність порівняння її змісту з переліком прав і свобод, передбачених у Хартії.

Окремої уваги заслуговує норма частини 3 статті 52 Хартії, відповідно до якої «права та свободи людини, закріплені цією

Хартією та гарантовані ЄКПЛ, в процесі їх застосування повинні мати таке ж значення та зміст (обсяг), як і відповідні їм права та свободи, закріплені у ЄКПЛ». Очевидно, що вказана норма створена з метою гармонізації правозастосовчої практики Суду ЄС з практикою ЄСПЛ, розробленою на основі ЄКПЛ. Проте, ЄСС у своїй практиці часто демонструє власну автономність у способі застосування та обсязі тлумачення ним прав людини, причому останні є відмінними від практики ЄСПЛ. Вірогідним поясненням цього є те, що у тій же ч. 3 статті 52 Хартії передбачено «вказане положення (щодо відповідності ЄКПЛ) не є перешкодою для більш широкого захисту прав і свобод, передбачених Хартією, за правом ЄС».

Основним документом, що визначає права й свободи людини і громадянина в Європейському Союзі є Хартія основних прав 2007 року. Вона містить розгорнутий каталог основних прав і свобод, які визнаються за кожною особою, що знаходиться на території Євросоюзу, й охоплює громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права. В основу цього документу покладено новий світоглядний підхід на людину та її місце у світі. На відміну від переважної більшості міжнародно-правових документів, де за основу класифікації основних прав взято предмет суб'єктивного права, класифікація прав і свобод у Хартії зроблена на основі цінностей, на захист яких вони спрямовані. До таких цінностей віднесені: людська гідність, свобода особи, рівність, солідарність. Хартія також містить положення щодо зловживання правом. Воно полягає у недопущенні з боку представників влади чи приватних осіб ліквідації чи надмірного обмеження прав і свобод інших осіб.

Важливий внесок у формування концепції прав людини в праві ЄС здійснив Суд Правосуддя ЄС. Так, у справі C-29/69 Stauder (1970) Судом було наголошено на важливості забезпечення поваги до прав людини не лише на національному, але й на наднаціональному рівні, а також обґрунтовано наявність у правопорядку Співтовариств правосуб'єктності фізичних і юридичних осіб. В цілому вона стосувалася вимоги з боку одержувача соціальної допомоги скасувати зазначення даних про його особу (ім'я та адреса) на купоні, що надавався для отримання продукції за пільговими цінами

в якості соціальної допомоги. Суд ЄС визнав, що рішення Комісії 1969 р., яке надавало державам-членам дозвіл на встановлення пільгових цін для певних категорій населення, не містить нічого такого, що здатне порушити основні права людини, які охороняються Судом ЄС і закріплені у загальних принципах права Європейських Співтовариств. Тому тут йдеться не про порушення прав людини з боку інститутів об'єднання, а про необхідність внесення змін до внутрішнього законодавства, яке регламентує користування пільгами. Вимога зазначати на купоні персональні дані порушує права людини і не є необхідною. Тим самим права людини вперше було визнано складовою частиною загальних принципів права Європейських Співтовариств. Через рік, у справі 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr – und Vorratsstelle fur Getreide und Futtermittel*, Суд підтвердив, що повага основоположних прав людини є невід'ємною частиною принципів права Співтовариств та їх захист в подальшому повинен забезпечуватися в тому числі і Судом Європейських Співтовариств.

З'явилася ціла низка документів, у яких була зроблена спроба визначити основні права і свободи людини в межах інтеграційного об'єднання. До них можна віднести Європейську соціальну хартію 1961 р., Декларацію основних прав і свобод 1989 р., Хартію основних соціальних прав працівників 1989 р. тощо.

Однак лише із заснуванням Європейського Союзу у 1992 р. концепція прав людини отримала нормативне закріплення на рівні установчих договорів. У першій статті Договору про Європейський Союз у редакції Маастрихтського договору дається оцінка історичної ваги прийняття цього документа, який «відзначає новий етап у процесі створення дедалі міцнішого союзу народів Європи». Важливою новацією стало закріплення громадянства Союзу – унікального для міжнародної практики інституту, що був запроваджений з метою «посилити захист прав та інтересів громадян держав-членів» та слугувати символом єдності європейських народів. Статус громадянина надавав кожній особі, що мала національне громадянство держави-члена ЄС, низку додаткових політичних і економічних прав. З метою забезпечення прав індивідів була запроваджена система інституцій та органів, серед яких

особливе місце відводилося Єврообудсмену – уповноваженому ЄС із захисту прав, який контролював дотримання інститутами, органами та агенціями Союзу прав і свобод громадян ЄС або фізичних чи юридичних осіб-резидентів.

Хартія також містить положення щодо зловживання правом, що полягає у недопущенні з боку представників влади чи приватних осіб ліквідації чи надмірного обмеження прав і свобод інших осіб. Гарантії прав і свобод у Європейському Союзі охоплюють інституційні, процесуальні та матеріальні заходи. До інституційних гарантій належать судовий захист і позасудові механізми захисту: Омбудсман Європейського Союзу, Комісія, Європейський контролер із захисту даних, Загальний контрольний орган у межах Європолу, дипломатичні та консульські представництва держав-членів у третіх країнах. Процесуальні гарантії містять:

- право особи на справедливий і публічний розгляд її справи протягом розумного часу незалежним і неупередженим судом;
- право на юридичну допомогу;
- презумпцію невинності;
- принцип законності та пропорційності злочинів і кари;
- принцип недопущення повторного притягнення до кримінальної відповідальності за злочин, за який особа вже була покарана чи виправдана у державах-членах;
- заборона позбавлення свободи за борги; право на апеляцію стосовно кримінальних справ.

Матеріальні гарантії полягають у компенсації збитків, завданих особам з боку інших осіб. Майнову відповідальність можуть понести фізичні та юридичні особи, органи ЄС та держави-члени. Майнова відповідальність фізичних і юридичних осіб регулюється переважно внутрішнім правом держав-членів.

Слід зауважити, що повага до прав людини – обов’язкова умова вступу держави до ЄС. Стаття 49 ДЄС особливо наголошує, що претендувати на членство може лише країна, яка «поважає цінності ЄС та віддана їх поширенню». Копенгагенськими критеріями членства (були схвалені на засіданні Європейської Ради у місті Копенгагені у червні 1993 р.) визначено, що держава-претендент повинна забезпечити стабільне функціонування інституцій, що га-

рантують верховенство права, демократію, права людини та повагу і захист меншин. Більше того, навіть у міжнародних угодах ЄС з третіми країнами містяться особливі положення (клаузули) про права людини, дотримання яких є істотною умовою співробітництва сторін. Так, наприклад, клаузула про права людини передбачена і в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, 2014 р. У статті 2 Угоди зазначається: «Повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, як визначено, зокрема в Гельсінському заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року та Паризькій хартії для нової Європи 1990 року, а також в інших відповідних документах щодо захисту прав людини, серед них Загальна декларація прав людини ООН 1948 року і Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також повага до принципу верховенства права повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики Сторін і є основними елементами цієї Угоди».

Регламент Європейського парламенту та Ради про створення Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва прийнято в контексті Багаторічної фінансової програми на 2021–2027 роки, як зазначено в повідомленні «Сучасні бюджети для Союзу, який захищає, уповноважує та захищає». Він визначає основні пріоритети та загальну бюджетну основу для програм зовнішньої дії ЄС під заголовком «Сусідство і світ», включаючи створення Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва. Метою Регламенту розвиток та міжнародне співробітництво, підтримка та просування цінностей та інтересів Союзу в усьому світі з метою досягнення цілей та принципів його зовнішньої дії, як зазначено у статті 3, статтях 8 та 21 Договору про Європейський Союз.

Питання до практичного заняття

1. Система цінностей ЄС та стандарти захисту прав людини.
2. Система захисту прав людини в межах Ради Європи та в рамках Європейського Союзу: точки перетину та взаємодії.
3. Хартія ЄС об основних правах 2007 р.

4. Хартія ЄС про основні соціальні права працівників 1989 р.
5. Нормативні та правові гарантії забезпечення прав людини у Європейському Союзі.
6. Інституційний механізм Європейського Союзу у сфері забезпечення прав людини.
7. Механізм захисту фундаментальних прав людини у Європейському Союзі.
8. Прецедентне право ЄС та наближення України до європейських правових стандартів у сфері захисту прав людини.
9. Захист прав людини в рамках Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.
10. Вплив принципів і цінностей Європейського Союзу у сфері захисту прав людини на законодавство України.
11. Роль цінностей та прецедентної практики ЄС на судову систему України.

Питання для самостійної роботи

1. Значення Справи C-29/69 Stauder (1970) для розвитку прав людини в ЄС.
2. Захист права ЄС у національних судах держав-членів.
3. Роль цінностей права ЄС у формуванні європейського права прав людини.

Індивідуальне завдання

Використовуючи наукові методи дослідження написати реферат (есе, доповідь) на тему:

1. Особливості застосування прецедентів Суду ЄС.
2. Можливості захисту прав громадян третіх держав на території Європейського Союзу.
3. Особливості застосування адаптованих норм права ЄС у національному правопорядку України.

Нормативно-правові акти

1. Договір про Європейський Союз: міжнародний документ від 07.02.1992 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_029

2. Консолідовані версії Договору про Європейського Союзу та Договору про функціонування Європейського Союзу міжнародний документ від 07.12.2000 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06
3. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників. Європейське співтовариство: міжнародний документ від 09.12.1989 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044
4. Хартія основних прав Європейського Союзу: міжнародний документ від 07.12.2000 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524
5. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021.

Рекомендована література до теми

1. Акіменко Ю.Ю. Забезпечення прав і свобод відповідно до Директиви ЄС 2001/55/ЄС від 20.07.2001 року про тимчасовий захист. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття»: у 2 т.: матеріали Міжнародно-ук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 408–412.
2. Книш С.В. Передумови запровадження інституту омбудсмена європейського союзу. Prerequisites Of Introducing Of Institute Ombudsman Of European Union. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2017. С. 183–187.
3. Харитонов Р.Ф., Крикунова С.О. Європейська система захисту прав людини: проблеми та перспективи. Ампаро. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2023. № 1 58 с.

4. Харитонов Р.Ф., Грушко М.В. Проблемні питання прав екологічних біженців на європейському просторі. Ампаро. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 4. С. 54–58.
5. Харитонов Р.Ф., Шишименко О.І. Міжнародно-правовий захист прав мігрантів в ЄС: сучасний стан. Науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис». Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 4. С. 87–90.
6. Венецька О. Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу та Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: проблема взаємодії. Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2007. № 38. С. 161–167.
7. Henckaerts J. The Protection of Human Rights in the European Union: Overview and Bibliography. *International Journal of Legal Information*, 22 (3), 228–251.
8. Бочарова Н.В. Роль суду ЄС в конституціоналізації правової системи Європейського Союзу. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 14–18.

Питання для підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти (іспит/залік)

1. Становлення відносин між Україною та ЄС: від моменту проголошення незалежності (1991–1994 рр.).
2. Розвиток співпраці України та ЄС за Угодою про партнерство і співробітництво 1994 р.: здобутки та прогалини (1994–2004 рр.).
3. Паризький саміт та умови Плану дій Україна-ЄС 2009 р.: здобутки та прорахування (підготовка до Асоціації).
3. Інтенсифікація співробітництва України та ЄС: нові сфери та завдання. (2004–2013 рр.)
4. Україна – головний партнер для ЄС у східноєвропейському регіоні: політичний контекст.
5. Проблеми і передумови політичної асоціації Україна-ЄС.
6. Зміцнення процесу інтеграції між Україною та Європейським Союзом за Угодою про асоціацію 2014 року.
7. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та загальна характеристика.
8. Укладення та набрання чинності, тимчасове застосування Угоди про асоціацію.
9. Політичний діалог та політична асоціація відповідно до Угоди про асоціацію.
10. Україна як учасник ініціативи Східного партнерства та проєктів СППБ ЄС.
11. Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС: історичні оцінки та участь України.
12. Правова система України: аналіз головних засад на відповідність стандартам ЄС.
13. Етапи руху України до Європейської спільноти.
14. Європейський інтеграційний процес в сучасній Україні.

15. Концепція відносин з новими сусідами «Ширша Європа – Суспільство: новий вимір відносин з нашими східними та південними сусідами».
16. Копенгагенські критерії вступу у ЄС.
17. Безвізовий режим між Україною та Європейським Союзом – знаковий крок у євроінтеграційних прагненнях України.
18. Саміти Україна-ЄС: політичний імпульс гармонізації правової системи України.
19. Набуття статусу кандидата на вступ у ЄС: умови та перспективи для України.
20. Вступ у Внутрішній ринок ЄС для України: переваги та недоліки.
21. Економічна інтеграція України за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
22. Поняття поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ).
23. Основні принципи поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.
24. Свобода руху товарів у рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.
25. Свобода руху послуг у рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.
26. Свобода руху капіталів у платежів у рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.
27. Засоби захисту торгівлі: співвідношення режиму СОТ та Внутрішнього ринку ЄС.
28. Економічне та секторальне співробітництво за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
29. Технічні бар'єри в торгівлі, стандартизація, метрологія, акредитація та оцінка відповідності за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
30. Особливості доступу до внутрішнього ринку ЄС держав-членів Європейської асоціації вільної торгівлі (Ісландії, Ліхтенштейну, Норвегії та Швейцарії).
31. Державні закупівлі та заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами, електронна комерція за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.

32. Конкуренція (антиконкурентні дії та злиття; державна допомога) за Угодою про асоціацію Україна-ЄС.
33. Політичний діалог Україна-ЄС в рамках Угоди про асоціацію та статусу країни-кандидата: довгострокові пріоритети та поточні виклики.
34. Механізм вирішення спорів Сторін у рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.
35. Рада асоціації та комітети асоціації: рушії змін правової системи України.
36. Платформа громадянського суспільства Україна-ЄС як унікальна нова форма взаємодії публічного та приватного сектору.
37. Аналіз звітів Урядового офісу щодо імплементації Угоди Україна-ЄС.
38. Секторальне міжнародне та регіональне співробітництво України та вплив на правову систему України.
39. Участь України у Програмі Постійній структурованій співпраці (PESCO).
40. Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL).
41. Європейська Агенція з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX).
42. Роль України у регіональній економічній інтеграції (CEFTA).
43. Єдиний Європейський енергетичний простір України та ЄС.
44. Перспективи участі України у діяльності Європейського агентства з охорони навколишнього середовища та Робочої групи Україна – ЄС з питань зміни клімату.
45. Механізми вирішення спорів в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
46. Загальний механізм вирішення спорів (без урахування ЗВТ) в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
47. Механізм вирішення спорів у рамках ЗВТ в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
48. Застереження щодо «ключових елементів» при вирішення спорів в рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС.
49. Роль практики Суду ЄС при імплементації актів ЄС у національне законодавство України.

50. Система цінностей ЄС та стандарти захисту прав людини.
51. Система захисту прав людини в межах Ради Європи та в рамках Європейського Союзу: точки перетину та взаємодії.
52. Хартія ЄС об основних правах 2007 р.
53. Хартія ЄС про основні соціальні права працівників 1989 р.
54. Нормативні та правові гарантії забезпечення прав людини у Європейському Союзі.
55. Інституційний механізм Європейського Союзу у сфері забезпечення прав людини.
56. Механізм захисту фундаментальних прав людини у Європейському Союзі.
57. Прецедентне право ЄС та наближення України до європейських правових стандартів у сфері захисту прав людини.
58. Захист прав людини в рамках Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.
59. Вплив принципів і цінностей Європейського Союзу у сфері захисту прав людини на законодавство України.
60. Роль цінностей та прецедентної практики ЄС на судову систему України.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N37, ст. 379.
2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N46, ст. 415.
3. Указ Президента України від 24 лютого 1998 року «Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) і вдосконалення механізму співробітництва з Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом)».
4. Указ Президента України 7 лютого 1995 року «Про заходи щодо вдосконалення співробітництва України з Європейським Союзом».
5. Указ Президента України від 11 червня 1998 року «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу».
6. Указ Президента України від 14 вересня 2000 року «Про затвердження Програми інтеграції України до Європейського Союзу».
7. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 29, ст. 367.
8. План дій «Україна – Європейський Союз. Європейська політика сусідства»: Рішення Кабінету міністрів України від 12 лютого 2005 року та Ради з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом: 21.02.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693
9. Закон України «Про ратифікацію про вступ України до Світової організації торгівлі». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, N23, ст. 213.

10. Додаток № 2 Домовленість про правила та процедури вирішення спорів. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, N23, ст. 213.
11. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 23 листопада 2009 року: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990
12. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 527.
13. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021.
14. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (методичні рекомендації) Верховної Ради України від 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002451-06>
15. Постанова Кабінету міністрів України від 2 грудня 2015 р. № 995 «Про порядок призначення представників України до складу арбітражних груп у рамках процедури розгляду спорів, визначеної статтями 306 і 307 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії їхніми державами-членами, з іншої сторони».
16. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 512 «Про порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*».
17. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 10, ст. 107.
18. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 33, ст. 361.

19. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 9, ст. 50.
20. Постанова Кабінету міністрів України від 31 травня 2017 р. № 447 Питання проведення планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони».
21. Постанова Кабінету міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 851«Про утворення Комісії з питань координації виконання Угоди про асоціацію».
22. Постанова Кабінету міністрів України від 4 жовтня 2017 р. № 759 «Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції».
23. Постанова Кабінету міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію».
24. Розпорядження Кабінету міністрів України від 9 грудня 2022 р. «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року».
25. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони, про спільний авіаційний простір». Офіційний вісник України від 13.05.2022 р. № 37, ст. 1976.
26. Договір про Європейський Союз: міжнародний документ від 07.02.1992 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_029
27. Консолідовані версії Договору про Європейського Союзу та Договору про функціонування Європейського Союзу міжнародний документ від 07.12.2000 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06
28. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників. Європейське співтовариство: міжнародний документ

- від 09.12.1989 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044
29. Хартія основних прав Європейського Союзу: міжнародний документ від 07.12.2000 р. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524
30. Council Decision 2014/145/CFSP of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine, Official Journal, L 78, 17.3.2014, p. 16–21.
31. European Council in Copenhagen 21–22 June 1993. Conclusions of the Presidency. SN180/93. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/copenhagen/default_en.htm
32. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument. COM/2018/460 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A460%3AFIN>
33. European Council, Statement of the heads of state or government, meeting in Versailles, on the Russian military aggression against Ukraine, 10 March 2022, para.4. Versailles Declaration 10 and 11 March 2022 URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>
34. European Council 20/21 March 2014, Council Conclusions (21 March 2014): URL: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/141749.pdf
35. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council «Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union». 17.6.2022, COM (2022) 407 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0407&qid=1675602766646>
36. Resolution of the European Parliament of 23 June 2022 on the candidate status of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia (2022/2716(RSP)) Official Journal, C32, 27.1.2023, p. 2–5.
37. European Council 23 June 2022 Council Conclusions (23 June 2022) on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the

Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/>

38. Regulation (EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on temporary trade-liberalization measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. Official Journal L 152, 3.6.2022, p. 103–108.
39. Regulation (EU) 2023/1077 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on temporary trade-liberalization measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part OJ L 144, 5.6.2023, p. 1–6.
40. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof // Official Journal of the European Union.– 2001.– № L 212. – P. 12–23.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Сучасні суспільно економічні процеси зумовлюють високу соціальну значущість і нерідко – вартість інформації. Інформаційні ресурси виступають важливим, необхідним елементом економічних, політичних, правових та інших суспільних процесів. Інформація в різних формах і вигляді включена до ринкових відносин. Не є винятком й інформаційні ресурси, створені державою (державними органами).

Огляд інформаційно-правових ресурсів можна розпочати з Інтернет-сайтів, де містяться офіційні документи по праву:

1. [https:// www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk](https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk) – сайт Представництва ЄС в Україні;
 2. [https://www. eur-lex.europa.eu/](https://www.eur-lex.europa.eu/)– сайт законодавства ЄС;
 3. <https://europa.eu> – сайт Європейського Союзу;
 4. <https://www.commission.europa.eu/> – сайт Комісії ЄС;
 5. [https://www. eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_uk](https://www.eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_uk) – сайт Комісії ЄС щодо солідарності з Україною;
 6. https://www.european-union.europa.eu/contact-eu_uk – сайт Ради ЄС;
 7. <https://www.curia.europa.eu/> – сайт Суду справедливості ЄС;
 8. <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>– сайт Парламенту ЄС;
 9. <https://www.coe.int> – сайт Ради Європи;
 10. <https://www.echr.coe.int> – сайт Європейського суду з прав людини;
 11. <https://www.wto.org/>– сайт Всесвітньої організації торгівлі;
- Сайти державних органів влади України*
12. <http://www.president.gov.ua> – сайт Президента України;
 13. <http://www.academy.gov.ua> – сайт Національної академії державного управління при Президентові України;
 14. <http://portal.rada.gov.ua> – сайт Верховної Ради України;

15. <http://www.ombudsman.gov.ua> – сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
16. <http://www.kmu.gov.ua/control> – сайт Кабінету Міністрів України;
17. <http://www.minjust.gov.ua> – сайт Міністерства юстиції України;
18. <http://www.mon.gov.ua> – сайт Міністерства освіти і науки України;
19. <http://mfa.gov.ua/ua> – сайт Міністерства закордонних справ України;
20. <http://www.ccu.gov.ua> – сайт Конституційного Суду України;
21. <http://www.scourt.gov.ua> – сайт Верховного Суду України;
22. <http://www.arbitr.gov.ua> – сайт Вищого Господарського Суду України;
23. <http://www.vasu.gov.ua> – сайт Вищого Адміністративного Суду України;
24. <http://www.gp.gov.ua> – сайт Генеральної прокуратури України;
25. <http://www.vru.gov.ua> – сайт Вищої ради юстиції України;
26. <http://www.bank.gov.ua> – сайт Національного банку України;
27. <https://www.eu-ua.kmu.gov.ua/uryadovyy-ofis-koordynasiyi-yevropeyskoyi-ta-yevroatlantychnoyi-integraciyi> – сайт Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції;
28. <https://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/> – сайт Представництва України в ЄС;
29. <https://www.eu-ua.org/> – сайт євроінтеграційного порталу;
30. https://www.neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/lander_lt – сайт Групи підтримки України в Європейській Комісії

Начальне видання

**Юлія Юріївна АКИМЕНКО,
Роман Феліксович ХАРИТОНОВ**

**ГАРМОНІЗАЦІЯ
ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ДО ПРАВА ЄС**

Навчально-методичний посібник

Електронне видання

В авторській редакції

Підписано до друку 02.08.2023 р.
Ум-друк. арк. 4,88. Зам. № 2312–14.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net